هیوا
HIWA

ناوو نیشانی هیوا

به‌غداد شه‌قامی زه‌هاوی یانه‌ی سه‌رکه‌وتن
ته‌له‌فون ٢٨٤٠٥

خاوه‌نی ئیمتیاز یانه‌ی سه‌رکه‌وتن
مودیری مه‌سئوول : حافظ مصطفی قاضی

ئابوونه

	فلس	دینار
ئابونه بو ده‌ره‌وه‌ی عراق	٢٥٠	١
ئابوونه‌ی سالیکی له‌عراقدا	٠٠٠	١
بو قوتابی	٧٥٠	٠
دانه‌ی به	١٠٠	فلسه

پاره‌ی ئابوونه پیشه‌کی ئه‌دریت
وه به‌م ناونیشانه ئه‌نیرریت
بغداد : شارع المستنصر ١٣ – ٣٩
(حافظ مصطفی قاضی)

هیوا

گوقاریکی ئەدەبی‌و زانستی‌یە مانگی جاریک دەرئەچی

ژمارە ـ ١٠ ـ سال ـ ١ ـ بانەبەر ، نیسان ١٩٥٨

١ ـ نیشتمانەکەت بناسە ـ خورمال ـ رشید هەورامی

٢ ـ چون زمانەکەمان بنوسین ـ جەمیل بەندی روژبیانی

٣ ـ ئاهەنگی کومەلی ئاواز ٠٠٠٠

٤ ـ بەهار محمد شکر خەلیفە ـ هەولیر

٥ ـ کە گیران ٠٠ ئەحمەد خواجە

٦ ـ بو گیانی پاکی سەید عەلی ئەسغەر ـ محمد مەلا کەریم

٧ ـ نوبەرەی داری خەباتمان ـ روناك

٨ ـ ژنیش هەیەو ژانیش هەیە ـ محمد مصطفی کوردی

٩ ـ بەهاری ژین ـ خالد دلیر ـ کەرکوك

١٠ ـ مردوان ٠٠ م٠ع٠جاف ـ بەغداد

١١ ــ له خه‌وما •••• وه‌هاب كویی ــ به‌صره

١٢ ــ هیوا ••• شیخ محمدی خال

١٣ ــ چون پاریز گاری •• دوكتور أحمد علی عثمان ــ به‌غداد

١٤ ــ هه‌ندی ده‌ردی كومه‌لایه‌تی ••• عبدالقادر قزاز

١٥ ــ چیروكی كوردی •• ساجد ئاوار

١٧ ــ لای‌لایه‌ی دایكی نیشتمان ــ كریكار

١٨ ــ برایم پاشای بابان ••• ج • بابان

١٩ ــ كویستانه‌كانمان •• هوشه‌نگ ــ شه‌قلاوه

٢٠ ــ بیتهوڤن •• كمال غفوری

٢١ ــ چیروكی شعر •• تیشكی چرایه‌ك ــ كامه‌ران

٢٢ ــ مه‌ره‌زه ••• بیستون عثمان ــ سلیمانی •

وه گه‌لی شتی‌تریش ئه‌خوینیته‌وه ••

لەشعری کامەران (١)

جەژنی ئەمسالمان دلتەنگە ، ماتە
توماری یادی هـــەولو خەباتە
نیــگاریکی وای بوکورد هینـــاوە
کە نەخشی هەمو ئەشکو خویناوە
نیگاری دارو کانیـــــەك لیخن
کوردیك لەسەردار رووبەرووی دوژمن
خوین تیکەل ئەکا بەئاوی کـــانی
خوی ئەدا بەکوشت بوکوردستانی
«دل یەکول ئەلی ئەی کوردی زیندو»
«لەبیرتان نەچی جەژنانی پیشـــو»

(١) ئەم هەلبەستە باسی ـ روداویکی
تأریکی کورد ـ ئەکات ٠

براینە

جەژنتان پیروز

بێت

جەژنی ئاینپەرستیی ئیسلامیتان پیروزبیتو خوتانو خیزانو منالانتان بەخوشی بژینو دووربن لەژەنگو ژاری روژگار ، لەدرکی دووبەرەکیەتی مەمو زینی ، دووربن لەدەمو دووی بەکرمەرگەوەری هەلفریوینـــــەران ، پاریزراوبن لەهەلەکردنو هەلخەلەتاندنی ئەو گەلەگورگانەی خویان لەپیســـــتی مەرا مەلاسداوە بو بی هیزکردنو بو ژو کردنی ئەو نەتەوانەی کەئامانجیان زور پیروزو بەرزەو ئەیانەوی لەسەر پیرەوی ئایینی ئیســـــلامی بژینو دەستی برایەتی بـــگرنو بو ئاوا کردنەوەو پاراستنی سامانی نیشتمانەکەیان رەنجـــی فەرهاد ئاسایی بدەن کە لەناو مالی خویانا بەئازادی بژینو بیکەن بەجەژنی راستەقینە ، و گەردن ئازادی لەیەکتری بکەن ئیتر خوابکا جەژنتان پیروزبیتو هەموسالیك بەخوشی گشت لایەك .

خورمال

رشید هەورامی ـ بیارە

شاریکی بچوکی جوانە ،لە بناری شاخی هەورامانایە ، رووباری زەلم بەناو یا تیپەر ئەبیو ئەیکا بە دوو بەشەوە، بەلا م روبارەکە هاوینان وشکە چونکە لەسەرەوە ئاوەکەی هەل‌ئەگیری بو کشتوکال • خوی ئاویکی زوری هەیە لە ژیر مالەکانا بەقەد پالی ئەو گردەوە دیتە دەرەوە • ژمارەی مالەکانی ئەگاتە ـ ١٩٤ ـ مال ، وە ژمارەی دانیشتوانی ـ ٨٣٢ ـ کەسە بەپیی ژمارەکردنی سالی رابوردو •

ئاو و هەواکەی زور سازگارە ، بە تایبەتی لە سێ کەژەی سالا پایز ، زستان بەهار ، لە بەهارا سەیرانگایەکی زور خوشو دل‌گیرە •

دانیشتوانی تابلیی هەژارن ، روتن ، نەخویندەوارن ، وە هیشـــــتا نەخوشی تیا ماوە • ئەم دانیشتوانە زوربەیان لە بنەرەتەوە لە خورمـــال نەبوون ، بەلکو لەدیهاتەکانی دەوروپشتیو ئیرانەوە هاتوون ، ئیستا بە کشتوکالەوە خەریکن وەکو توتن ، پەمو ، دەغلودان ، زور کەمیان بە دوکانداریەوە خەریکنو ژیانی خویان ئەبەنە سەر ، باغاتی میوەی نیە بویە لە دیهاتەکانی ناوچەی هەورامانەوە میوەی بو دیت ، بەتایبەتی لەدبی بیارەوە •

خورمال شاریکی زور کونە ، یەکی لە شاکانی ئاردەلان دروستی

کردوەو کردویەتی بە پایتەختی خوی ، شاریکی زور گەورە بوە ، وەکو ئیستە دەماوەدەم ئەلین شاریك بوە گەیشتوتە خواری سەرچاوەی زەلم ، وە لە لایەکی ترەوە ، زور نزیکی دیی هیلانپیو خاگیلان بوەتەوە ، لەو پاشماوانە کە ئیستە ماوون ئەو دیوارە گەورەیە کە بەدەوری شـــارا درستیان کردوە ، بەرزی شەش مەترە بوە ، بە بەردی تاشراو گەچ داریژراوە ، بەراستی ئەو کەسەی ئەم دیوارە ئەبینی زور سەری سورئەمینی لەم هونەرە کە ئەم دیوارو کوشکانەی دروست کردوە ، جگە لەم دیوارە ، پاشماوەی دیواری ئەو کوشکو تەلارە کە لەسەر گردەکان درستیان کردون ئیستەش هەروا ماوەتەوە ، بەتایبەتی ئەو گردەی کە سەرای حکومەتی لەسەرە . جگە لەم کەلاوانە ئەو کونو ئەشکەوتانەش کە هەلیان کەندوە ، هیشتا ماوەو باش پرر نەبونەتەوە ، بەتایبەتی ئەو کونەدریژەی کە دریژ بوەتەوە بوبناری شاخیهەورامان وەکو خوی ماوە ، بەلام سەریان گرتوە ، هوی سەرگرتنەکەشی ئەمـــەیە :

لەپیش مردنی شیخ حسام الدین کە لە خورمال دائەنیشت بە چـــەند سالیک سێ چوار کەسی خورمالی خویان ریک ئەخەن کە بەم کونەدا برون بزانن چی تیایەو تا کوی ئەچیت و ئەشبیەن گوایا خەزنەی تیدایە ، لەو کاتەدا شیخ حسام الدین ئەمە ئەبیستیت وە ئەنیری سەری ئەو کونە دائەپوشن وە نایەلی کەس بەناویا بروات ، کە تا ئیســـــتاش کەس نازانی بوچی ؟

لە خورمال لەوبەری ئاوەکەوە کـــانی ئاویکی تیایە بە ـ گەراو ـ

ناسراوه که هه‌مو سالیک له گه‌لی شوینی کوردستانه‌وه ئه‌وانه‌ی نه‌خوشی
ـ خارشت ، گه‌ری ، ـ وه نه‌خوشی پیستیان هه‌یه ئه‌چن خویان له‌و ئاوه
هه‌لئه‌کیشن بو ئه‌وه‌ی چاک ببنه‌وه ، وه به‌م کانی ئاوه‌دا وا ده‌ر ئه‌که‌وی
که خورمال کانی ـ گوگردی ـ تیابی وه دور نیه که‌کانی نه‌وتیشی تیابی
چونکه که نزیکی ئاوه‌که ئه‌بیته‌وه هه‌ست به بونی نه‌وتیش ئه‌که‌یت ،
دانیشتوانی خورمال‌و ده‌وروپشتی گه‌لیک شتی سه‌یر سه‌یر له ـ گه‌راوـ ه
که ئه‌گیرنه‌وه ته‌نانه‌ت ئه‌لین ئه‌وانه‌ی توکی سه‌ریان ئه‌وه‌ری ئه‌گه‌ر بیتو
سه‌ریان چه‌ند جاریک به‌م ئاوه بشون توکه‌که‌یان ئیتر ناوه‌ری به‌لام تا
ئیستا ئه‌مه به ته‌واوی ساغ نه‌بوته‌وه •

تکایه‌کی تایبه‌تی

تکا له‌و نوسه‌ره به‌ریزانه ئه‌که‌ین ئه‌وانه‌ی حه‌ز ئه‌که‌ن نوسراوه‌کانیان
له‌م گوڤاره‌دا بلاو بکریته‌وه په‌یره‌وی ئه‌م ئاموژگاریانه‌ی خواره‌وه بکه‌ن :

١ ـ به‌پی‌ی توانا تا بویان ئه‌کریت نوسراوی تازه‌ی عیلمی له زمانه بیگانه‌کانه‌وه بگورن به کوردی بو ئه‌وه‌ی سوودی گشتی ببیت •

٢ ـ ئه‌و نوسراوه‌ی بلاو نه‌کریته‌وه ،نانیرریته‌وه بو خاوه‌نه‌که‌ی وه ئه‌بی ناونیشانی ته‌واوی ئاشکرا بکات ئه‌گه‌ر نه‌یویست بلاوبکریتـــه‌وه ئاگادارمان بکات •

٣ ـ به‌خه‌تیـــــکی جوان له‌سه‌ر رووبه‌کی کاغه‌زه‌که بلاو بنوسریت چونکه پیت‌ریکخه‌ره‌کان کورد زمان نین •

چون زمانە کەمان بنوسین ؟

بەخامەی :

جەمیل بەندی روژبیانی

لە بابەت ئەم سەرناوەوە ، دمیکە ووتار ئەنوسری چەند نامیلکەو سیپارەیەکیش هینراوەتە ناو .. بەلام هەرگیز نەتوانراوە ـ نە بەهوی ئە وسیپارەو نامیلکەیانەوە کە لەم بابەتانەوە دەرکراوە ـ ، بیروباوەری خوینەرانو نوسەران بخریتە یەکٔ قالب ، وە شیوەیەکی تایەبەتی دابنری بو نوسینی کوردیو خوینەران لەم پاشاگەردانی نوسینە رزگاریان ببی ، کە هیچ هویەکی نیە ، جگە لە خودپەرستیو لەخوبایبتی بە جوری کـــە ناکوکیو دووبەرەکی خستوتە ناو نوسەران ، ـ کەس بە دوی خوی نالی برشە ـ، کەس لە ئەسپینگریسی خوی دانابەزی ـ وە بیروباوەری ئەوی تری پەسەند ناکا .

ماموستا ـ ب ـ کە یەکیکە لە سەرئامەدانی ئەو نوســـەرە کوردە ووریایانەی کە دلسوزانە خویان بەخت کردوە لە ریی پیکهینانی ئامانجی کوردا ، چ لە گەلاویژی لەدەسچو وە چ لەم زنجـــیرە ووتارانەی دواییەیدا کە لە ـ هیوا ـ دا نوسیویەو ـ هیشتا بە دوایا ئەروا ـ زور راستو رەوان میژوی داهاتنی ئەم بیرە ، وە ـ ناکوکی لەسەر ئەم بیرەشی ـ نیشان داوە ، وە خەریکیشە گەلالەی بیرەکانی تریش بخاتە بەردەس .

جا ، بەر لەوەی کە بە تەواوەتی بچیتە ناو باسەکە یەوە بو ئەوەی

بەرنامەیەکی وا بخاتەوە کە ئومیدی ئەوەی لی بکری نوسەران پەسەندی بکەن ، وە لە سایەیەوە لەم پاشاگـــــەردانی یە لابدەن ، لە بابەت ئەو پرسیارانەوە کە خستونی یە روو ئەمەوی بیری خوم دەربرم کە بتوانی لی یان بکولیتەوە هەرچەندە لە ووتارەکەیا ، منیشی لە پەلی یەکی لـــەو دەستەیانە داوەتە قەلەم کە گەلالەی بیرەکانیانی نوسیوە •

١ – بە پیتی لاتینی یا عەرەبی ؟

من بەش بەحالی خوم ، هەرگیز نالیم ، – نابی نوسینەکەمان بگورین بە لاتینی – بەلام ئایا ئیمە بە جوریکی دیوانی –رەسمی– مەیدانی ئەوەمان ئەدری کە تا سەر بە لاتینی بنوسین و ؟ پەت بو شل کرانەکەمان وەکو سالانی – ٤١،٤٢ •• تاد •• – شتیکی دەمی نیە وە پەیوەند نیە پە گەردشی روزگارو ، بە هەرای ژورو خوارەوە ، – تا ئەم بایە لـــەم کونەوە بی •• ! – ؟

ئایا ری ی ئەوەە ئەدری کە شیوەی نوسینەکەمان لە قوتابخـــانەو خویندنگاکانا بکری بە ری ی چەشاندن (١) ؟ یا تەنها بریتی ئەبی لـــە چەند روژنامەو گوڤارو نوسراویک کە پاش ماوەیەکی تری ببەسترین ؟

ئایا ئیمە مافی ئەوەمان هەیە کە باوەری گشتی ی نەتەوەی کورد بنوینین کە بیری خومانیان بەسەرا بسەپینین ؟ یا هەروەکو ئەوانەی کە سامان و ئەسکەمل کردونی بە پیشەوا وە کورد ئەنوینن ، ئیمەش بە هوی خامە وە پی نوسەکانمانەوە بە زوری زوردارەکی خومان بە سەر هەمو کوردا ئەسەپینین ؟

---

(١) چەشاندن = فیرکردن •

هەروا ئایا هیچ جورە ـ لاتینی ـ ی هەیە کە بە جوریکی ریکوپیکو سادەیانە ، بی چوکلەو درەوشم ، بی گیروگرفت ، یەک چیرە ، هەمو ئاتاجیو پیویستی ئەو دەنگانە بەجی بهینی کە لە زمانی کوردیدا هەیە ؟. ئەو زمانە بەستەزمانەی ، کە هەزارەها سالە ، لەژیر چەپوکەی سەدەها گەلو نەتەوەدایەو لە هەر زەبەردەسیکەوە چەشنە دەنگیکو چینە پیتو وشەیەکی وەرگرتوە ؟.

هیچ باوەرناکەم کە لە هەمو گیتیدا جورە ـ لاتینی ـ یی هەبی کە بەبی « چەکو پینە پیویستی زمانی کوردی بەجی بهینی » ، ـ روژانو ـ و دەستە خوشکەکانی ، کە بە لاتینی ئەنوسران لەگەل ئەوەشدا کە شیوەی نوسینەکەیان ت ی هەلکیش بو لە لاتینی ـ تورکی ـ و لاتینی ـ فەرەنسی ـ ، هیشتا ناتەوایان هەبو ، لەگەل ئەو چوکلەو درەوشمانەشدا کە بە تایەبەتی بو هەندی لە پیتەکان بەکار ئەهینرا . تورکەکان خویان کە نزیکەی ـ ٤٠ ـ سالە بە لاتینی ئەنوسن هەرچەندە گەلی پیتی تایەبەتیان بو خویان دروست کردوە ، هیشتا شیوەیەکی راستیان نیە ، پیاو کە روژنامەیەکی تورکی بخوینیتەوە ئەبی هەر بە زرنگی ـ سەلیقە ـ خوی هەندی ووشەی لە یەک جیا بکاتەوە بو گەواهی سەیری روژنامەکانیان بکەن ـ و ـ ی ئەحمەد بە ـ ت ـ ئەنوسن ... ئەوانیتری نالیم ... هەروا سەیری نوسراوی ـدەرسیمـ بکەن ، بزانن چەندەها ناوانی میژوی کوردی تیا تیک شکاوون ، وە لە بنەرەتەکە دوورکەوتونەوە .. جگە لەوەش ، ئا ئەوەتا تورکەکان خویان ، ئیستا لە کردەوەکەیان پەشیمانن ، کە لە رووی ـ تورکیزمی ـ یەوە توشیهاتن ، وە ئەزانن کە سامانی ٧٠٠ سالی دەوری

عوثمانی‌یان له‌ده‌س چووه ، که به ره‌نجی گه‌لانی ژیرده‌سی تورک هاتبووه به‌رهه‌م ، جگه له‌وه‌ش که جیاوازی دیمه‌نو ده‌نگی لاتینی‌یه‌که‌ی خویان ، سه‌ر له‌و قوتابیانه ئه‌شیوینی که فیری زمانیکی ئه‌وروپایی بین ، له‌و جیاوازه ••

خو ئه‌و شیوه لاتینی‌یه‌ی که ـماموستا ته‌وفیق وه‌هبی‌ـ «خوینده‌واری باو » ی پی‌نوسیبو ، شیوه‌یه‌کی ئینگلیزی په‌تی بو له‌باتی هه‌مو دره‌وشمی ئه‌نهـــــا (H) ی به‌کارهینابو •

داخی گرانم تا ئیستا ئه‌و لاتینی‌یه‌م نه‌دیوه که ئه‌لین ـ کاك جه‌مال نه‌به‌ز ـ نوسیوی‌یه ، که بزانم ئه‌و چونه ؟

جا ، که لاتینی‌یه‌کی بی گری‌و قورت نه‌بی‌و پرر له چوکـــــله‌و دره‌وشم بی ، ئیتر له‌گه‌ل شیوه‌ی ـ عه‌ره‌بی ـ یه‌که‌دا جیاوازیان چی‌یه ؟ ره‌نگه له بیرتان بی که لاتینی‌یه‌که‌ی «دوکتور داوود چه‌له‌بی موصلاوی» وه شیوه‌ی نوسینه‌که‌ی ـ ماموســــــتا عه‌زیز فه‌همی میصری ـ وه‌کو لاتینی‌یه‌که‌ی ـ ماموستا ته‌وفیق وه‌هبی ـ جگه له خویان که‌سی‌تر موری نه‌کرد ته‌نها بو نمونه‌ی بررشت مه‌گه‌ر بخرینه نامه‌خانه‌ی دیرینه‌خانه‌و عه‌نتیکه‌خانه‌کانه‌وه •

به‌لی ! مروڤ ، کاتی ریـــــگه‌یه‌ك به‌رئه‌دا ، که ریگه‌یه‌کی‌تری نزیك‌ترو که‌م قورت‌و کوسپه‌تر به‌دی بکات ، من وه‌کو هه‌ندی که‌س نالیم : ـ بوره نه‌بی بازه بی ، هه‌ر ده‌س رازه‌که‌ی تازه‌بی ـ به‌لکو وه‌کو پیشینانی کورد ئه‌لیم : ـ قه •• به دوو کوته‌وه بو له‌عنه‌ت له هه‌ردوکی ـ ماویه‌تی ـ بروانه لاپه‌ره ـ ٨٩ ـ

ئاهەنگی

کۆمەڵی ئاواز

شەوی ٢٧ ، ٢٨-٣-١٩٥٨ لەقاعەی مەلیك فەیصل دووشەو لەسەریەك کوری ئاهەنگ گیرا لەم ئاهەنگەدا تیپ تیپ لاوانی بادینانیو سورانی تیکەلاو بوبون ، بەلام چە تیکەلاو بوینك ؟! تیکەلاوبونیکی گیانی بەگیانی ، بو رازاندنەوەی ئەم ئاهەنگە بەتیکرایی ، تیپی ئاوازو هەلپەرکیو موسیقارە بەناوبانگەکانمان بەپەروشەوە هەریەکەیان هونەروەری خویان : ئەخستە روو ئەم دووشەوە قاعەی مەلیك فیصل پرر بوبو جیگەی دانیشتن نەمابوو بەلام وەهاش ئەزانرا کەسی تیدانیە تەنانەت گویت لە سرپەو ووڕتەیەك نەئەبوو ، سەیرکەران چاویان بری‌بووە شانوکــــە ئەوشانویەی هونەروەرانی کورد رازاندبویانەوە ، جوشی دەروونی‌یان

لەگەل ئاوازی موسیقاو گورانیدا لەئاسمانی خەیالاتا شـــــەپولی ئەداو سەیرکەرانی سەرسام ئەکرد • والەپرر پیریکی دلسوز هاتە سەرشانو بەناوی بەخیرهاتنەوە هەستی خوی دەربری انجا کچەکوردیك نەسرین فەخری لەدوای ووتەی بەخیرهاتن لەباسی سوودی ئاوازو هونەرەوە ووتی

ئەم ئاهەنگە هەنگاویکە بوپیشکەوتن ، لەم کاتەدا هەست بەمە ئەکریت کە لە ماوەیەکی کـــــەما بتوانین خومان بگەیەنینـــــە ریزی نەتەوە پیشکەوتووەکان ، وەلەئیستاوە پیروز بایی تان لی ئەکەم •

انجا لەلاوانی هەلکەوتوی نەتەوەی کورد کاك قادر دیلان هاتەروو لەگەل کەمانەکەیا بەدل‌وسەر سەلامی‌کردو بەئاوازی مەولەوی گیانی

پیروزی مەولەوی هەڵفڕانو بەسەر ، سەری ڕولەکانیا خستەفرینو ئافەرینی هونەر مەندانی کوردی ئەکرد •

وا تیپی لاوانی بادنیانیو سورانی دەست لەناودەستا بەبەرگی خویی یانەوە هاتن ، بەزمی هەڵپەڕینو گورانیی سازکرا هیلانەی دلی دلدارانیان ووروژانو چاوانی خەوالووە سیس بووی دەستی روزگاریان گەشانەوە •

هەرچی لەقاعەکەدا بوو وەهای ئەزانی لوچو کورسیەکانیش سەما ئەکەن‌و ، ئەلین بەلی ئەمەتا ئاهەنگ ئەمەتا زەماوەندی کوردانی دلیر •

دوابەدوای ئەم خوشیە کیژو لاوە خوین گەرمەکان چەپلە ریزانیکی بەگەرمیان دەس پی‌کرد تومەز کاك شەمال صائب لەسەر شانو دیاری‌دا : بە رابە رابەو دەنگە پرر رەندانەکەی فەنی موسیقاو گورانی گەیاندە

کەشکەلانی فەلەك بەزەبری هونەری خوی وای‌کرد پـــــیرو جوان لەگیژاوی موسیقاو خەیالاتا گیژو نوقوم ببن کە کەس ئاگای لەکەس نەمینی • ئەگەرچی شەو درەنگ‌بوبو بەلام موسیقارە کان‌و گورانی بیژەکان‌مان تائەهات گەرمتر ئەبوون وە سەیرکەرانیش لەوان زیاتر خواخوایان‌بوو هەرشەوبیت‌و روژ نەبیتەوە بەراستی کومەلی ئاوازی

کوردان هونەری خویان دەرخست بەتایبەتی ماموستا احمد خلیـــــل وەگورانی بیژە بەناوبانگەکانمان کاك علی مەردانو طاهر توفیقو رەسول گەردی وە هاوریکانی تریان کاریکیان کرد کە لەمیژودا ئەمخزمەتەیان

بوبنووسریتو هاونیشتمانیەکانیان سوپاسیان بکەن • بەتایبەتی کـــــاك قادر دیلان وەکاك ئەنوەر توفیق کەلەسلیمانیەوە ئەرکی هاتنە بەغدادیان گرتبووە بەر زورسوپاس ئەکرین بەراستی کاك عومەر هەلمەتو کاك کریم دەلەوتیش زور بە جوانیو ریکوپیکی سەرپەرشتی ئاهەنگەیان کرد کە شایانی سوپاس کردنن • و ە ئەخوازین وینەی ئەم لاوە نیشـــتمان پەروەرانەمان زوربیتو بەکامەرانی بژین بو خزمەتی نیشتمانەکەیان •

بەهار

محمد شكر خليفه ـ هەولير

وا هەتاو تیشکی زیرینی بەسەر بەفری سەرلوتکەی چیـــاکانا بلاو کردەوە •• ئەو بەفرە سەختەی کە بوبو بەهوی سستی جروجانەوەر •• ئەو بەفرە ساردەی گەلیک گیانداری لە کون خزاندبو •• وا وردە وردە خەریکە ئەتویتەوە ••

وەرە دوام کەوە قول لە فەرنجیەکەت هەلکیشەو کالاوپیتاوت بەستە ، ئیتر کاتی وەستان بەسەرچو ، بی‌گومان نیشتمانەکەت چـــــاوەروانی ئیش‌کردنی تویە •• بروانە ئەوا گژوگیا خەریکە سەر دەردینی •• لقوپولی دارەکان خەریکی پشکوتنن ، توش زورچاک هەست بەوە ئەکەیت کە خوین لە دەمارەکانتا چون ئەبزویت هانت ئەدا بو تیکوشانو ئیش‌کردن •

بەلی وا توش لەگەلما ئەبینیت ئەو گولە جوانەی کە لە دەمیکەوە بە تاسەوە بوم شیوەی شیرینی ببینـــــــم وە بە ئاواتەوە‌بوم بونی بونە خوشەکەی بکەم وا خونچەکەی وردە وردە خەریکە ئەکریتەوە ، ئەو گەلا ئەستورە سەوزەی کە شاردبویەوە خوی لەبەر هیزی دەرخستنیا نەگرت •••• بروانە چون شەقی‌کردوە ، ئیتر ناتوانی ئەو رەنگە

جوانەی بشاریتەوە •••• بی گومان گەلیـــک درکی نوکتیژ دەورەی داوە بەلام هیچ ترسم نیە ئەوا دەستی بو دریژ ئەکـــــەم ! وە زور چاک دلنیام کە ئەو درکە تیژانەی بەوینەی خەنجـــەری زورداران دەســــتم لەت لەت ئەکەن ، بەلام من کە گەیشـــــتم بە ئاواتی پیروزم با خوینی پاکم برژیتە ســــەر ئەو خونچە جوانە ! بەلـــکو بەخوینی من بگەشیتەوە ••• شیوەی شیرینی خوی دەرخا ئەوسا بە تەواوی بەختیار ئەبم •

ئایا زانیوتە ؟

- لە دانیشتوانی ـ گینیای ـ تازە لە نەخوشخانەیەکا ـ ٢٠ ـ کەس بە نەخوشی پیکەنین مردوون •
- وە ئەم نەخوشی‌یە کە بە نەخوشی ـ کورو ـ ئەناسری زور مەترسی لی ئەکری •
- ئەوانەی دووچاری ئەم نەخوشی‌یە ئەبن تا گیانیان دەرئەچی هەر پی ئەکەنن •
- وە زانای بەناوبانگی ئەوسترالیا لەبارەی ئەم نەخوشی‌یەوە ووتویە کە دوور نیە ئەم نەخوشی‌یە نەخوشیکی وەرائی بیت •

کە گـــیران • • •

نوسینی : ئەحمەد خواجە

لەبیرمە روژیک کومەلە منالیک دانیشتبوین ، لەپرر منالیکی دولەمەند لەتەمەنی ئیمەدا بە سواری ماینیک تیپەربو ، ئیمەش یەکە یەکـــــە خوزگەمان بەو منالە خواست • گوریکمان لەگەلا بو ووتی :ــ حەزئەکەن ئیوەیش سواری ماین بن ؟ بی گومان هەمو بەجاری ووتمان بەلی !

ووتی : چاوتان لە روژە وا ئاوا ئەبی ؟ ئەوە ئەنیشـــــیتە ناو دەریا بی بنەکان ، وەختی کە نوقوم بو ئەبی بە شەو وەکەبوبە شەو لە ناو دەریادا ئەسپی بالدار هەیە بو لەوەر دینە دەرەوەو لە کـــــەناری دەریا ئەلەوەرین ، ئنجا نیشتەنی یەکانی سەر کەناری دەریا فیربون خویان مات ئەدەن وە بە کەمەند ئەیان گرن وە ئەیانهینن و ئیوەیش ســـــواری ئەو ئەسپانە بن ! هەمو بە جاریک ووتمان کەی ؟

ووتی :ــ کە گیران •

ئیستاش ئیمە بە ئەیکەین ، بە ئەبی ، خومان ژیر ئەکەین وە بە هیوای دواروژ خومان دلخوشی ئەدەینەوە •

لەو روژەوە کە من خومم ناسیوە ئەبینم هەرکەسە بو خوی لــــە ئاوازیک ئەخوینی لە هەمو کومەلو کوبونەوەو نوسین و ووتاریکا تەنیـــا بەباشی و لاوچاکی خومانا هەلئەدەین و بەقسەو گەزاف خومان بە قەومیکی کون و خاوەن قەوارە ــ کیان ــ و ئازاو دلیر دائەنیین ، جارجـــاریش گلەیی لە چەرخی زەمانە ئەکـــەین کە گویا پاشی خســـتوین وە

بی‌دەسەلاتی کردوین •

لەم سەدەی بیستەمەدا مروڤو گەل نابی لە راست ووتن‌و بە ئاشکرا لە قسەکردن بترسیت‌و بسلەمیتەوە •

ئەگەر بیت‌و بی‌ینە سەر راستی هەتا ئیستا لەبەر ناکوکی نەپەرژاوینەتە سەر دامەزراندنی بناغەیەکی وا کە ئیمرو شانازی پیوەبکری ، بەلام ئەوە نالیم پیاوە کونەکانمان هەرکەسە بو خوی وە لە شـــوینی خویا پاریزگاری نەتەوەیی‌یان‌و ئاگاداری زمانەکەیان نەکردوە تا گەیاندیانە دەست ئیمە ، ئیمەش هەمیشە بە نوسین‌و ووتار کە ریگەیەکی بی‌ترسو ئاسانە بەناوی زەند ، بابان ، پاشای رەواندز ••• وە شانازی ئەکەین ، ئەگەر بی‌ینە سەر باسی راستی ئەمانە بیجگە لە راووشکار و مازووری و هینانی بیگانە بو سەر خاکو قەومەکەی چ کردەوەیەکی باش وە چ چاکەو ناوونیشانیکیان بوکورد بەجی‌هیشت ؟ ئەی صلاح الدین چ چاکەو پەیوەندیکی بەسەر کوردەوە هەیە بیجگە لەوەی بە هـــەزاران لاوی کوردی بە سوننی بیگانە لە و ولاتی بیگانەدا بەکوشت‌دا وە رەچەلەکی برینەوە ، ئایا چی لەپاش بەجی‌ما بو کورد ؟•• گریمان ووتمان ئەوان لەو زەمانەیەدا ئەوان لەوەیان زیاتر پی‌نەئەکرا ! کەوابو بابی‌ینـــــەوە سەرباسی خومان ، وائەزانم نزیکەی چل سالە لە عثمانیەکان جیابوینەوە وە لە بیست سالیش زیاترە کە گەنجی تی‌گەیشتومان پی‌گەیشـــتوە ، بـــیروباوەر گوررا لە سەدەی سەربەستی‌دا ئەژین ئەمان‌و ئیمە چیمان کرد ، تا ئیستا لە چوارگوشەی رووی گیتی‌دا ئایا کوردیک نەبو خوی پیشان‌بدا ؟ با هیچ دوور نەروین لەو کومەلە گرنگانەی ـ باندونغ ، قاهرە ـ دا پیاویکی کورد نەبو خوی تیدا هەلقووتینی و کوردیش بەو

پیاوە ناودارانە بناسیت کە هەمو قەومو پیاوانی دەولەتە گەورەکان سەروبنی قسەیان ئەوەیە کە ئەیانەویت قەومە بچوکە ژیردەستەکان سەربەستو سەرفرازبکەن ، ئیتر ئیمە بوچی بترسین کە داواکەمان کوردی فیربون بی ، وە بوچی گوی بو ئەو کەسانە شور بکەین کە بە هوی روخاندنی منارەی بەرزی هیوای کوردەوە لە نازو نعمەتدا پەروەردە ئەکرین •

لەسالی ٩٢٨ و ٩٢٩ دا لەو پیاوانەی بە بونەی هەلبژاردن وە نیرراوی ـ مبعوث ـ هاتبون داود پاشای حیدریم لە مخمور بینی لە بابەت گوڤار وەیا روژنامەیەکەوە کە بە لاتینی بنوسری‌و بلاو بکریتەوە قسەمان کرد وە ژوانی‌دا ، بەلام لەو کاتەدا کە بو بەجی‌هینانی ئەم ژوانە خەریک بو ووروژمیکی زوری برایەسەر لەبەر ئەوە ناچار بو وازی هینا •

ئەمجارە لە ژمارە ـ ٦ ـ لاپەرە ـ ٨ ـ ی گوڤاری هیوادا بە ـ چون زمانەکەمان بنوسین ؟ ـ نوسراویکی زور بەجی‌و بە فەررم خویندەوە ئاواتەکەو پرسیارەکەی زور بەریزو بە جی‌یە ، بەلام کام زمان ؟ وە لەگەل کی‌یەتی ؟•• ئایا هەمو خویندەوارەکانمان کریاری ـ هیوا ـ ن ؟ نەء ! بەخوا نەء ! مەگەر تاک تاکیکی بی‌دەسەلات ، بزانین پیاوە گەورە لی‌وەشاوەکانمان وەرامی ئەدەنەوە ؟ بەلی ! مەگەر کە گیرا •

بو ئەم ئاواتەو هەمو ئاواتیکمان لەپیشترو گرنگتر بو کورد خو بە خو ناسینە ، تا ئیستا نیشتەنی‌یەکانی سلیمانی ، کەرکوک ، هەولیر هیــــچ ئاگاداری‌و ئاشنایەتیکیان لەگەل برایانی ئاکری ، ئامیــــدی ، دهوک ، زاخودا نیە • وە تا ئیستا لە زمانی یەکتری ناگەین لە دەردی یەکتر نازانین ، با لە مەبەس لانەدەین بەراستی هەرچەندە بیجگە لەکوردی ـ لاتینی ـ نووسین بە هەرچی نوسینیکی‌تر کوردی بنوسری لــــــە

خویندنەوەدا کوسپو ئەرکیکی گەورە دیتە بەر وە ئەگەر هاتو شیوەی خویندنەوە و قسەکردنیش یەکێ نەگریت ئایا ئەم نوسینە سەرئەگریت ؟ وە ئایا ئەتوانین وەکو عەرەبی نوسینو قسەکردن جیا بکەینەوەو بە دوو جار فیری کوردی ببین ؟ جا بەلای منەوە تا ئیستا لە جیاتی یەکسەر بو خستنە کایەی ری‌و رەوشتی نوسینەکەمان لە هـــــەمو کوردی عراق کومەلیکی پاکی بیگەردی زانستی پیکەوەبنین ، ئەم کومەلەش زانیاریک بە سەروک هەلبژیرن وە ئەم زانیازو سەروکە لەگەل کومەلەکە بە بیریکی خاوینەوە نوسینیک بو زمانەکەمان ئەتوانن ـ ئەلفوبی ـ یە بهیننە بەرهەم ، بەلام ئەوسەروکەیش لەوانە نەبی ئەم فرمانە گرنگ‌و ناسکە بکا بە کەوچکیکی پلاو خواردن بو خوی •

تا لەبیرمان نەچوتەوە با ئەمەیش بلیم : ئیمە وەنەبی لە خوهەلکیشانو باس لە میژوو و ئەفسانەو رازی کوردایەتی لە (١٩٢٠) ەوە لە روژنامەی ـ پیشکەوتن ـ لە باوی دەس بەسەری‌مانا و هەر دوا بەدوای ئەویش لە روژنامەکانی سلیمانی ، روژی کورد ، بانگی کوردستان ، ئومیـــــدی استقلال ، ژیان‌و ژین •• دا کەمتر لەم قسانەی ئیستامان کردبی •• بە ئیمە چی صلاح الدین‌و میژوی کون ئیتر با بی‌ینە سەر ریگەی راست و یەکتر ناسین ، هیچ جی‌ی باوەریش نیە کە ئیمە تەنیا بو بەرز کردنەوەی زانستی خویندەواریمان هەول‌بدەین لە هیچ لایەکەوە بەرهەلست وەیا بەربەستیکمان بیتە ریگە ••

بو گیانی پاکی سەید عەلی ئەسغەر

محمد مەلا کەریم

خوای گورانیو ئاوازو ساز !
نازانم چون پیاتا هەلدەم ؟!
هەرچی بلیم ناگەمە نیاز :
دەمم لالەو کولە قەلەم

* * *

چریکەی دەنگی خوش‌نەوات ،
هەســـــتی کوردیم ئەبزوینی ٠
گوی‌گرتن بو بەرزی صـــــەدات
داخی دلم ئەررەوینی ٠

* * *

ئەگـــــەر روژی زاخــــاوی گویم
نەدەم بەنەغمــــــــەی دل گـــیرت ،
ئەلی‌ی زەرەریان داوە لیـــــم
وا گیرودەتمو ئەســـــیرت

* * *

داخەکەم ، کاتی تو ئەژیای
کورد ریگای خوی لی‌شـــــیوابو
هونەرمەندیکی بی‌هـــــاوتای ،
ری‌ی دیتنی لی‌گـــــیرابو •

★ ★ ★

توش بو گەرران بەدوای نانا
ئەت‌گرتە بەر رری‌ی راستو چەوت
لە کەندو کوسپی ژیانا •
لە هەزار لا پیت هەلە کەوت

★ ★ ★

چونکە نەتەوەی پاش کاروان ،
قەدری رولەی خوی نازانی
هەزار هونەرو فەننی جوان ،
ناگورریتـــــەوە بە نانی •

★ ★ ★

نە زانستگای هونەر چوبوی ،
نە هیچ کەس ریگای پیشـــاندای ،
نازانم چون بوی بەوە بوی ؟
هی‌چیە ، چون ، وا شا وەستای ؟

★ ★ ★

گەر لە رۆژێکی وا رەشا ،
نەهاتایەیتە دینـــــاوە
چرای هونەرت ئەدرەوشـــــا
بەســـــەر هەمو عەرزی خواوە .

★ ★ ★

بەلام ، ئیستاش ، هەر دلنیام
نەتەوەی کوردی خوین جولاو
حەقی فەوتاوی توی ناکـــــام
ئەداتەوە دەســــــت تەواو :

★ ★ ★

چەند زانســـتگای هونەرمەندی ،
بەناوتەوە دوروست ئەکری ،
صەدها دەزگای بەرزی کوردی ،
ناوی پیروزتی لی‌ئەنری .

★ ★ ★

پەیکەریکت بو دائەنی ،
یادت زیندو بکاتەوە .
بو بەختی کورد پی‌بکەنی
کە روژی تیشک بداتەوە !

به بونەی ئەوەوە کە ئافرەت مافی سیاسی خوی وەرگرت

نوبەرەی داری خەباتمان

نوسینی : روناک

بی گومان گرنگ‌ترین روداویک لە ژیانی ئافرەتانی عیراقا ، کە لەم چەند سالەی دواییدا ،بەلکو لە هەمو میژوی هەولدانیا نا بو دەس‌خستنی مافە پی‌شیل کراوەکانیان ، ئەوەبو کە کاربەدەستان بو یەکەم جار دانیان بەوەدا نا کە ئافرەت نیوەی گەلە ، وە پەیمانیان دا کە دەستوری تازەی عیراق حقوقی سیاسی ئافرەتانی تیا بنوسری •

چاو گیرانیک بە میژوی جولانەوەی ئافرەتانا لەسەرەتای پەیدابونیەوە ، بومان دەرئەخا کە تا ئیستا چەند کوسپی گەورەی هاتوەتە ری وە چ بەربەرەکانی‌یەکی کراوە لەلایەن ئەو هیزانەوە کە نوینەری کونن وە ئەیانەوی لەبەر هیزی رەورەوەی میژودا بوەستن بی‌ئەوەی عیبرەت لە میژوی هەزاران سالی ئادەمی‌زاد وەرگرن کە هەزاران وینەمان پیشان ئەدا لەسەر ئەوە کە هەرکەس نیازیکی وای کردبی ، لەجیاتی ئەوەی بتوانی بیوەستینی خوی کەوتوەتە بەرچەرخەکانی‌و فلیقاندویەتیەوە •

چەند سال لەمەوپیش هەر ئافرەتیک پی‌ی بنایە بە جەرگی خویاو عاباو پەچەی فری‌بدایە ، یاخود هەر باوکیک کچی بناردایەتە قوتابخانە ، یا هەر ئافرەتی ببوایە بە موچەخوری میری ، یا لە پروژەیەکی گشتی‌یا

ئیشی بکردایە ئەکەوتە بەرچاوو دەمی خەلکیو هەزار تیرو توانجی لی‌ئەدرا ، پیـــــش رەوانی جولانەوەی ئافرەتان کە داوای حقوقـــــی ئادەمی‌زادانەی ئافرەتانیان ئەکرد ، لەلایەن کاربەدەستانەوە گویچکەیان لی‌ئەئاخنراو زوبانو قەلەمی کونەپەرستانیان تی‌بەر ئەبو ، هاوارو دادو فوغانی بەکول‌یان لە هەمو کونو قوژبنیکەوە بەرز ئەبوەوە ، بو حەیاو حورمەتی فەوتاو ئەگریانو سنگیان ئەکوتا • ئەمانە چاوی خویان لە عاستی ئەم هەمو کارەساتە نالەبارە پر لە ئیشو ئازارانە ئەنوقان کە روژانە چەند جار لە ولاتا رو ئەدا کەچی کە ئافرەتان داوای مافی خویانیان ئەکرد ئەوان خویان ئەکرد بە پەری بی گوناهو ئەکەوتنە شینو شـــــەپور بو رەوشتی بەرزی پلەداخزاو ! •

بەلام لەگەل ئەم بەرە ـ جبهە ـ کونە پەرستی‌یەشا کە لە ضدی ئافرەتانو مافە راستەکانیان کرابوەوە ، ئافرەتانی تی‌گەیشتو دەسیان لە خەباتی خویان هەل‌نەگرتو لە درکو دالی ریگا سل‌یان نەکردەوە ، بەتایبەتی لەم چەند سالەی دواییدا جولانەوەیان ریگایەکی راست‌تری لە ریگای جارانی گرت وە ژمارەیەکی زورتر لە ئافرەتانی بی‌گەیشتو کە ئەوسا بوبون بە چەند دەستەوە ، لەژیر سیبەری یەکیەتی ئافرەتانی عیراقا یەکیان گرت • روژنامەکانیش ـ تارادەیەک ـ بەشداری یەکی باشیان کرد بە تەرخان‌کردنی لاپەرەیەک لە هەر هەفتەیەکا بو نوسینی باسی ئافرەتانە ، وە یەکیەتیش لە جاران گەرم‌تر چ لەناوەوەی ولاتو چ دەرەوەیا کەوتە ئیش‌کردن • ئەوەبو توانی‌یان بگەن بەوە کە حقوقی

سیاسی‌یان ــ لەسەر بریاری فەخامەتی سەروکی وەزیران ــ لە دەستوری تازەدا بنوسری • بی‌گومان ئەم هەنگاوە هەنگاویکی وابو کە گوران‌و پیشکەوتنی ولات دەمی بو داوای ئەکرد • ئیمە کە ناتوانین گوی لە عاستی ئەم راستی‌یە بخەوینین کە ئافرەتان نیوەی گەلن ، وە کـــە چ لەشارو چ لە دیهاتا لە بەرهەم‌هینانا وەک پیاو بەشدارن ، وە کـــــە سەرشورن بو هەمو یاسایەکی ولات ، وە وەکو پیاو هەمو خەرج‌و باجی ئەدەن • ناچارین بلیین لەبەر ئەوەی واجباتەکانی سەرشـــــانی ئەوان لەسەرشانی ئەمانیشە ، ئەبی ئەو حقوقانەی کە ئەوان هەیانە ئەمانیش هەیان‌بی ، وە ئەبی ئەو پەرلەمانەی کە هەمو روژی شـــیوەی ژیانی کومەل دائەنی‌و پەیوەندی‌یەکانی بەینی خەلک خویان‌و بەینی خەلک‌و میری ریکوپیک ئەکا ، ئەبی کومەلانی ئافرەتانیش دەنگیان‌دابی لە دانانیاو نوینەری ئەوانیش بی •

دان‌نان بە چون‌یەکی پیاوو ئافرەتا لە هەمو سەریکی ژیانا ، تازە لەوە دەرچوە کە هەر ئادەمی‌زادی کە بە قسەی خوی لە ســـەدەی بیستەم ، سەدەی ئەتوم‌و مانگی دەسکردا بژی ، لەعاستیا بکەویتە ملەجری‌و بیەوی دانی پیانەنی ، ئەو جورە کەسانە هەرچەند بە لەش لەم سەدەیەدا بژین ، بەلام مشیکیان هی سەدەکانی ناوەراستە ، هی ئەو دەورەیە کـــە حوکمی سوتاندنی ــ گالیلو ــ یان دا چونکە ئەی‌وت عەرز ئەسوریتەوە ، وە کە قەشەکان ئەیان‌وت ئاسان کردنی شیوەی منال‌بون لـــە ئایین دەرچونە ، چونکە خوا لە عەزەلا کە باوکە ئادەم‌و دایکە حـــەوای دوروست کرد بریاری‌دا کە ئەبی ئافرەت بە ئیش‌و ئازارەوە منالی ببی‌و

ئەبی تا دنیایە هەروابی !

دان‌نانی کاربەدەستان بەم مافەی ئافرەتانا ، هەرچەند هیشتا ـ تا کاتی نوسینی ئەم وتارە ـ دریژەکەی بلاو نەکراوەتەوە ، وە دەرنەکەوتوە ئاخو هەمو ئافرەتان یاخود تەنها خویندەوارەکانیان سودی لی‌وەرگرن ، وە هەرچەند متمانەمان لەوە نیە کە ئاخو تا چ رادەیەک ماوەمان ئەدریتی کە بە باشی سودی لی‌وەرگرین ، بەلی لەگەل ئەم هەمو ئیحیتمالانەشا ، تەنها دان‌پیانانی و خرانە سەرقاقەزی سەرکەوتنیکی گەورەیە بو ئافرەتان‌و بو جولانەوەی پیروزیان •

بی‌گومان پاش تەواوبونی ئەم هەلبژاردنەش کە بەریوەیە ، کونە پەرستەکان هیرشیکی‌تر ئەبەن ، بەلگەی دەسیان لەم هیرشەدا ئەوە ئەبی ئەلین : ئای ، نەتان‌دی چون ئافرەتان بو ئەوە ناشین ما فی سیاسی‌یان بدریتی ؟ چاوتان لی‌بو چون کە ئەچون بو دەنگ‌دان ئەتوت لە کاتی ژنانان‌دا کردبویان بەهەرا هەراو دەنگە دەنگ ؟ گەلی قسەی‌تری واش ئەکەن ، ئەشکەونە تیرو توانج تی‌گرتنمان ، رەنگیش‌بی ئەو مەسەلـــە کوردی‌یەمان لی‌بیننەوە کە ئەلی : « یەکی بە گەورەیی فیری پلاو خواردن ببی دەس بو لوتی ئەبات ! » دیارە چونکە ـ ناشکوری خوا نەبی ـ ئەمە یەکەمین جاریکمانە کە ئەم مافەمان بە کاربینین وە شارەزایی کونمان تیا نیە دور نیە بکەوینە هەندی هەلەوە ، بەلام ئیمە گویمان لەوە نیە ، وە پەیرەومان مەسەلەی کوردی‌یە کە ئەلی : سوار تا نەگلی نابی بە سوار ، ئیمە دل‌نیاین لەوە کە دریژایی ئەم ریگا دورو دریژەی کە لە بەرمانایە

هەمو کەم‌و کوری‌یەکی خومان راست ئەکەینەوە ، وە پەیرەویکی باش‌و راست بوخومان ئەگرین ..

لەم روژانەدا کە ئەم سەرکەوتنە گەورەمان دەسگیر بوە ، کە ئەم هیوا پیروزەمان دانی پیانراو هاتە دی ، داوا لە خوشک‌و دایکە بەریزەکانم ئەکەم کە وا نەزانن ئیتر هەمو شتیک براوەتەوە . نەخیر ! ریگا هیشتا زوری ماوە ، چەند قوناغی ترمان لەپیشە تا بگەینە جی ، هیشتا گیروگرفتی زورمان هەیە نەکراوە . لەبەر ئەوە ئەبی بە باوەریکی لە جاران بەهیزترو پتەوترەوە لە ئیش‌کردنا بەردەوام بین ، بو ئەوەی بە باشترین شیوە سود لەم مافەمان وەرگرین ، وە بو ئەوەی بتوانین گیرو گرفتەکانی‌تری ژیانمان دیاری بکەین ، وە چارەی بو بدوزینەوە . من هەمو لایەک بانگ ئەکەم بو کومەل بەستن لە دەوری یەکیەتی ئافرەتانی عیراق ، وە بو کردنەوەی چەند لکیک بوی لە شارەکانی کوردستانا ،تا ئەو کومەلە بەراستی ببی بە کومەلیکی پیشەوای جولانەوەی پیروزمان وە تا لە هەمو سوچیکی ولاتا هیزە ئیشکەرەکانمان ریکوپیک بن‌وە بە باشی بتوانن ئیشی خویان بکەن .

ئیتر بو پیشەوەو پیروزبایی وەرگرتنی مافی سیاسی‌تان لی‌ئەکەم خوشک‌و دایکە بەریزەکانم !

ژنیش هەیەو ژانیش هەیە

نوسراوی محمد مصطفی کوردی : سلیمانی

له ژماره ـ ٨ ـ ی گوڤاری هیوادا لەلایەن ـ ژنه ـ وه شتیکمان نوسی ، وا ئەم جاره لەلایەن ـ ژان ـ ەوه ئەدوین •

هەندی ژن ـ نەء ژان ـ یش هەیه ـ پەنا بەخوا ـ هوی تیکچونی شیرازەی خیزانه ، هوی ئاژاوەو لیک هەلپچرانیانه ، هوی رەنجـــانی خزموخویش‌و دەرو دراوسێ‌یه ، هوی پیسی‌و پوخلی‌و نەخوشی‌و دەرده ، هوی لاتی‌و هەژاری‌یه ، هوی شەرمەزاری میردەکەیەتی لەناو ئاشناو روشنایا ، هوی بی‌شەرمی‌و سەرسەریتی‌و نەخویندەواری‌و دەست‌سپیتی منالەکانیتی •

چونکی میردەکەی ئەگەر دایک‌و خوشک‌و براو کەسی بوو ، ئەم ـ لەبەر نارەسەنی خوی ـ چاوی پی‌یان هەلنایەت ، وه هەمیشه توانج‌و پلاریان تی‌ئەگریت وه ئەیان‌رەنجینی ، وه بەمە میردەکەشی لەپیش چاویان رەش ئەکات ، بو ئەوەی که جویی بکاتەوه لی‌یان وه وەکٔ ـ گـــای یەکٔ ئاخور ـ هەر خوی بەروبومی بخوات ، بی‌ئەوەی بیر لەوه بکاتەوه که باوکو دایکی میردەکەی هەزاران رەنجیان لەگەل کیشاوه وه نزای هەمیشەیی‌یان ئەوه بوه که کورەکەیا نەبی به پیـــاو ، وه له پەنایا

بحەسینەوە ، کەچی ئەم داگیری ئەکاو لەوانی هەلئەپچری وە رەنجیان ئەدا بە باو زنجیرەی خیزانی‌یان ئەپسینی • وە لەبەر ئەمەی کـــــە سروشتیشی بەدە ، هیچ ریزی دەرو دراوسیشی ناگری وە بە ســـوکی تەماشایان ئەکات ، وە هەمیشە لەسەر بیانووە لی‌یان ، وە لەسەر هیچ ئەچی بەگژیاناو ناوو نەتورەیان لی‌دەرئەهینی بەمە دراوسی‌یەکانیشـــی لە میردەکەی ئەکات وە ناسیاوو ئاشناکانی لی ئەتەکینیتەوە •

ژنیک کە ئەمە رەوشتی بی گومان نیە کە هیچ جورە پەروەرش‌و بەرهەم هانینیکی باشی لە باوکو دایکی خوی وەرنەگرتوە ، جاری ئەگەر بیتە سەر ووتار وەک بەرد بدەی بەسەر بەردا وایە ، ئەگەر پرســـیاریکی لی‌بکریت وەرامیک ئەداتەوە کە هوی سەرتیاچونی بی ، نەکەی بچی بەلای پاکی‌و خاوینیا ، چونکی نازانی بەری چ داریکە ! هەر حەلیک بی‌یتە مالەکەی ئەبینی ئەلی‌ی سەرەنویلکە ، شتومەک بەسەر یەکا کەوتوە قاپ‌و قاجاخ چیشتی پیوە ووشک‌بوتەوەو کەروی هەلهیناوە ، سەبەتە لای سەماوەرەوە دانراوە ، قوریەو پیالە لەبەر پی‌دا کەوتون ، مریشک دەرکی کەندوی بە دەنوک بەرەلا کردوەو گەنم هەلرژاوە ، پشـــیلە کوپەلەی رونی قلپ کردوتەوە نوینەکانی بەسەریەکا کەوتون ، منالەکانی چلکن‌و پلکن‌و چلمن‌و سنگ داچەکاو و سەر روت‌و پی‌خاوس وەک گویرەکەی گیژ بە کولانانا ئەسورینەوە وە لەبەر پیسی منالەکانی لە حەوشەو بەردەرگای دەرەوە جی‌ی هەنگاو نیە ، ئەو ژورو حەوش‌و مالە هەرگیز گەسکی نەدیوە مەگەر لەکاتی هاتوچوی خاتونا بە درو

داوینو دەرەلنگی ئاوەل کراسە شورەکەی توزیک زبلو خولو خاشی لاچوبی •

لەناو دە جارا ئەگەر جاریک گوشتی مەنجەلەکەی بە بنکیا نەسوتابی کەچی چیشتەکەیان سویرە یان بیخوی یە ، یان ئەوەندە ووشکە وەک بریشکە وایە ، یان ئەوەندە بلە ئەلی لەپەیە • میردی قوربەسەر چ رایەی ئەکەوی بلی ئەمە بوچی وایە ؟ چونکە ـ خوانەخواستە ـ ئەگەر بیلیت وەک ـ دەرمەرقاچان ـ بە دەمو چاویا ئەتەقیو بە تەوسەوە ئەلیت : ـ چیشتی وا مەگەر دایکت لی ی بنیت ـ ، یان ئەلیت : « وام زانی تو وای حەز لی ئەکەیت » ، یان ئەلی : خوا ئەم بەشە ببری ، لەجیاتی کارەکەرو دەستوپیوەندو هەی بەلی هەی بەلی و ئالو والاو خشلو داکردن ـ قبول ـ و سەیرانو گەشتم ئەم برتو بولو پتو لوتە چییە ئەیکەی بەسەرما ؟! هوو ! وا پیت ئەلیم جاریکی تر پی لەو پشکویە نەنییت ، ئەمە لە روی منا بلییت • من کە شوم کردوەو روی خوم رەش کردوە بو ئەوەم نەکردوە ؟ خو من نانم لە مالی باوکم دەست ئەکەوت وە جیگاو ریگاشم گەلیک لە کاول بوەکەی تو خوشتر بو ، چی بکەم لەکاری خوا ! ژنی وا هەیە کە سەگ • • • ناخوات ، کەچی وەک بانوی بانوان لی ی دانیشتوەو ئەکەن بە دەمی یەوە منیش توشم بوە بە توشی تووە ، گلەیی لەتو ناکەم خوم بەختەکەم رەشە •

ئیتر میردی بەسەزمانی خاک بەسەر دەمی ئەبی بە تەلەی تەقیو ، وە لە عاست هیرشی واتەی ئەم چلدەمە وەک کەو ئەچی لە دلی خویا کە بیر

له بەرەلا کردنی ئەکــــاتەوە گورج مناله بی‌گوناحـــــەکانی دیتەوە یاد ، ئیتر واز لەو بیرە ئەهینیت‌و شـــــان ئەداتە ژیر ئەم بارە گرانە ، بەلام دلیشی وەک مەنجەلی سەر ئاگر قولپ ئەدا وە لەبەر جەخارو زوخاوی دەرونی نە ئەپەرژیتە ســـــەر پەروەردەی منال ، نە ئەپەرژیتە ســـەر پیشەو دنیـــــاریی‌و نان پەیاکردن ، بە جاریک ناو مالەکەی لی ئەبی بە ئاگریکی سور •

ئنجا ئەی خوینەرەوەی بەریز ئا ئەمانەن کـــــە پی‌یان ئەلین : ـ ژان ـ وە هەر دەربارەی ئەمـــــانەیە کە ویژەری بەرزی نەمر ـ سعدی ـ خوالیخوشبو فەرمویەتی :ـ

ژنی بەدخـــو ئەگەر لە مالتـــایە
ئاگریکی بە تین لە پالتـــا یە •

دانا ئەو کەسەیە لەگەل چیژتنی خواردەمەنی خوش‌و بەتاما تالی دەرمانی بیتەوە یاد •

کونفوشیوس

« بەهاری ژین »

کەرکووك ـ خالد دلیر ـ

با هەلنیشی لە روی ئاوونگ تیشکی خور
تیکەلاو بی رەنگی سەوزو رەنگی زور

با هەلفری بولبول لەم چـــل بو ئەو چل
داتەکینی ئاوونگی سارد لـــــە روی گول

جی پیی مـــــالات پرر لەئاوی باران بی
باعەی مەرو بزنو بەرخو کـــــــاران بی

ئەو ئاوازەی هیـــچ کەمانی هیچ نایی
ئاوازی وا نەرمو خوشـــی لی نایی

قازو قورینگ بەقاژەو دەنگی بەسوز
بینن بومان موژدەی بەهـــــارو نەوروز

بامراوی بەخیراییو لەنـــــــگە لەنگ
بینو بچن بشـــــلەقینن گومی مەنگ

بائەو بەفرەی لەلوتـــــکە ئەتویتەوە
بەسەر بالای بوکی کیو شـــور بیتەوە

بلەرزینی لاســـکی موروی وردیـــلە
لاسکی وەنەوشەو نەرگزو حاجیـــلە

با کەو جیگەی لوتکەی ســـپی بەرز بی
هیند بخوینی لـە قاسپەی خوی وەرس بی

با وولاتـــم لەمە زیاتر جوان بـــی
هەمو شتی هوی دل خوشیو ژیان بی

ئەگەر ئیمەی خاوەن وولات هەژار بین
چەوسینراوەی دەس بیگانەو زوردار بین

بەئیمە چی جوانی سروشت ؟ هی بەهار ؟
روونی کانی ، وورشەی گیا ، چروی دار ؟

کام جوانی کام ئاواز کـــام بونی خوش
دلی هەژار لـــە خەم ئەکـــەن فەراموش

یاکەی گیانی هوریکی روتو برســـی
جوانیو خوشی کەژی بەهار ئەپرســـی ؟

جوانی وولات هەستی وورد فیر کردووین
بەلام ئەوی هەســـــتی ووردی بردووین

بیـــــــگانەیەو ـ کرداری ناشـــــــیرینی
ئەو لە کوردی گورریوە یاسای ژینی !

ئەویاسایەی ســــەربەستی شــــادمانی
ئامانجیانە هەر یەك لە بەندەکــــانی !

کەچی ئیستا یاسای ژیان سەرا ســـەر
تەرخانە بو دررندەی لاساری گەرر !

هەر رروژ بە داوی پیلانی ، تەگیری
رریگەی شادیو سەربەستی مان ئەگیری

بەلام ئەوی دریغی بی بانەی کـــەن
بررون لەسەر ئەو کردارانەی ئەی کەن

ئیمـــەش بەرەو ئامانجمــــان ئازایانە
ئەرروین • خەبات ، یەك گرتن پیشــــەمانە

قوناغمان دورتریش بی هەر ئەی گەینی
موژدەی دوا روژی ررەشیان ئەدەینی •

ئەهێنێتـــــــە کـــــــایە بەهــــــاریکی وا
پڕر لە شادیو ژیانو باریــــــــکی وا

لەگـــــــەل بەهاری برســــــیەتی جیابی
هوی ژیانیـــــــکی پڕر خوشی تیــــــابی

لەژێر سایەی « بەهاری ژین » گەلی کورد
بی‌باك بژین ، شادمان ، درشتو وورد

کورد ستانی جوان مالی کورد بیو بەس
بەسەریەوە نەبی هەرگیز بەشی کەس

گەلی کوردی گوردیش بەبازو و قولی
خاك بکیلیو کانــــــــــگەی ئالتون هەلکولی

کون تیك بداو تازەی لە جی دروســــــت کا
رەنجی مەردوم تیکەل جوانی سروشت کا

لەگەل کاروانی میللەتان هەنــــــگاو نی
سوپاس شکســـــــتەی دوژمنانی راو نی

ژیانی کورد هەر ئاهەنــــگ بیو هەر شایی
« بەهاری ژین » هــــــــەر گیز نەیی کوتایی

مردوانه

م • ع • جاف ـ بەغداد

بانگی شیوانی دا ، روژی رویشتو زایەلەو شینی هەلدا بو لەناوچونی روناکی‌جوانی ، گاگەل‌و مەرگەل شوانەکان بە گوچان لەدوایانەوە بەرەو پەچەی شەویان ئەیان‌هینان ،بە هیمنیو لەسەر خو ئەیان‌خستنە سەر شەقامی راستەخو ، وە تاریکی بەرگی کیشابو بەسەر لەشی سروشتی مـــــات‌و خاموشا وەك لە سەرمای شەوی بپاریزی ، هەروەك مروڤ خەوی لی‌کەوتبو ، و ە کشوماتیەکی سامناك دابوی بەسەر هەمو لایەکیا ، سوزەو هەناسەی سروەیەك نەئەهات ، ئاوازی تاقە بولبولیك نەبی بـــــە دەنگە خوشەکەی سوپاسی مانگی ئەکرد کە جوانی زیرینی بالەکانی پەخشیوە ، وە کوکوی بایەقوشیك نەبی بە دەنگە ناسازەکەی روی سکالای کردبوە عاسمان لای خوا ئەیووت ـ مروڤ لانەو بانە پیروزەکەم بە جی‌ناهیلن ، لەولایشەوە لە ژیر سیبەری دارە زلەکانا پیشـــــینانی دانیشتوانی زەویوزاری ئەو ناوەچەیە خەویان لی‌کەوتبو ، خەویـــــکی دریژ ، بەلکو زیاتر لە خەوی دریژ خەوی یەکجاریو دوایی نەهاتو ، نە کزەی بای بەیان ، نە جریوەی مەل ، نە قوقەی کەلەشیر ، نە بانگی مەلا ، نە دەنگی شوان ، هەلی نە ئەسانن لە خەوە گرنەکەیان ، پەست‌و پەشیو بوم بویان ، وا شیویان کردەوە بی تروسکەی ئاگر لە زنجەکانیاندا بی هاتوچوی ژنە دل‌سوزەکانیان بو ئامادەکردنی نانی ئیوارەیان ، بی بە

پیرەوەچونی منالەکانیان کە ە کاتی هاتنەوەیاندا ماچیـــان ئەکردن ، ئا ئەوانە وا خەویان لی کەوتوەو دەنگیان لیوە نایە ، هەتا دوینی چەن بە هیزو بە کاربون ، گولی گەنمو جو ملیان رائەکیشا بو داسەکانیان ، سەرزەویو ناخی زەوی ئەی نکان لەژیر گاسنی جوتەکانیانا ، لقوپوپەی ئەو دارە زلانە قرچەی ئەهات بە دەم تەورەکانیانەوە ، ئا ئەوانە وا کشوماتو جولەیان لیوە نایە ، هەتا دوینی بو بە هەل پەرکیو گورانی ووتن چەندە دلخوش بون وە لەناو باخچەی شادیا پەرژینی بەختیاری کوی کردبونەوەو خرمەی پیی وولاخەکانیان کاتی ئەیدا لە خرە بەردەکان لە گوییـــانا وەک ئاوازی گورانی وابو ، وە راکشانو حەسانەوەیان لەسەر ئەو پوشە ووشکانە وەک راکشانی سەر نوینی نەرمونولی نازداران و ابو ، وە ئەو پاروە ووشکەی ئەیانخستە ناوسکی برسیو چولیـــانەوە ئەوەندە خوشبو لە دەمیانا وەک خواردەمەنی رازاوەی سەرخوانی دەولەمەندان وابو ، وە کە بە مستیان ئاویان ئەخواردەوە ئەوەندە خوشبو بە گیانیان وەک ئاوی زولالو ساردی ناو پەرداخی زیروزیو وابو ، ئا ئەوانە وان لەژیر خاکی خاموشیاو سروەیان لیوە نایەو گورەکانیان پەیکەرو گومەت نەکراوە قارەمانو هونەر مەند بون لە ژیانیان چونکە هەمویان وەک برا وابون ، وە خوشەویستی یەکتر بون وە چاوچنوکیان لە ناوا نەبوە بەهیزیان زوری لە بی هیز نەکردوە رژدیو ترسیان لەناوا نەبوە تەنانەت لە مردنیش ، وە کرنوشیان بو بارەگای گەورە نەبی بو هیچ خوایەکی تر نەبردوە ، ئا ئەوانە گوررپیچاینیەوە هەمیشە خوا خوشی ویســـتون ، ئەوانەی هەولی ژیانو پایەی بلندیانە با سرنجیک بدەن لەسەر خولو

توزی ئەو گورە پەرتەوازانە وە لە ناو ئەو کیلو بەردە کەوتوانە ئنجا ترسیک بهێننەوە دلیانو بینەوە سەر خویان ، وە پلەیەک لە پەیژەی هەولدانی پایەداری بینە خوارەوە وە کەمی لە کوگای زیرو زیوەکەیان کەم بکەنەوە ، با زەردەخەنەو جولەی لیوی سوکیو گالتەپی کردنی لەناو توولی دەرونیانا بشارنەوە •

ئەی ناسک پەروەردەکراوی ژیان ، ئەی نازداری پایەو تەلاری بەرزی وا بە هیزو جوانیتەوە ، بە چاوی سوکی مەروانە گوری ئەو هەژارانە وا ئەبینن گورەکانیان شیواوەو گومەتەکانیان هەموی روخاوە وە ناشبینن ناوەکانیان بە جوانترین رازانەوە نەخش کرابی لەسەر کیلەکانیان ، کەمی گوی بگرن بو جوانترین ئاوازی سوپاس کە ئەیکا لە سەریان جوگەو دیراوی زەویو زارەکان وە جریوەی مەلی سەر پوپەی دارەکان ، وە ئەو چوار پییەی ئەلەوەری لە کەناری روبارەکان ، هەر دەستی زیرینی ئەوان بو تاجی نایە سەر پاشایان وە شمشیری دروست کرد بو دەستی پیشەوایان ، وە خەرقەو بەرمالی چنی بو خوا ناسان وە تەلاری بەرز کردەوە بو سەروکەکان و ە خشلی پەیا کرد بوخانمان وە گیای روان بو ئاژالو دانەویلەی دانا بو بالدارو مەلان ، ئەی گەورەکان لیتان رون بی ئەو پەیکەرانەی لەدوای خوتان بوتان ئەکری لە یادی کردەوەو رەفتارەکانتان بەولاوە زیاتر جی‌ناهیلیو ناخاتەوە ، وە ئەو نوسراوانەی بە زیر نوسراوەو نەخشینراوە لەسەر کیلی گوررەکانتان کویری مەکەنەوە بە نوسینی کردەوەی خراپیتان کەوا میژو لە لاپەرەی یادگاری دوا روژا ئەی‌نوسیتەوە ، زور دەست لە ناو جەرگی ئەم زەمینەدا ئەگەر

لەژیانا بەشی ببوایە دەستی نەیژەنی ئەبو ، گوێی لە ئاوازی خوش پرر ئەکرد ، یا دەستی پالەوانی ئەو تەختو تاجی پاشایانی ئەهینایە لەرزین ، یا دەستی شاعریك ئەبو دەرونی ئەهینایە جوش دلی پرر ئەکرد لە خوشیو زویری ، زور دل هەیە لەناو تاریکی قولی ئەم گوررانەدا ئەگەر ژیانی لە ئاوو هەوایەکا بوایە ئەم ئاوو هەوایە نەبوایە وە لە روژیکا بوایە ئەم روژە نەبوایە دلی پاشایەکی گەورەی پرر لە ئامانجی بە نرخ ئەبو ، یا دلی سەروکیکی ئازا ئەبو سزای زور دارانی ئەدا لەسەر زورەکەیان وە خەوی لە پیلوی چاویان هەل‌ئەگرت یا دلی نوینەریـــــکی ئازا ئەبو ووتارەکانی لە دلو گویچکەی دانشتوانی پرر لەمانا دەنگی ئەدایەوەو چەپلەریزانی بو ئەکرا ، چەن دانەی درر لە ناو دەریای بی‌پەیا هەتا ئیستا د ەستی مەلەوانی بلیمەتی پی‌نەگەیشتوەو هەروا لـــــە دووتوی قاوغەکەیا بەجی‌ماوە ، یا چەن غونچەی تازەپشکوتو رەشەبا هەلی‌وەرانو سیس هەل‌گەران ، یا چەن پارچە ئەلماسی درەوشاوە شارەزایان بویان دەرنەهاتو لە کانا مانەوەو ژەنگیان هینا ، یا چەن بەهرەی بەبەها هەسانی زانینو تاقی‌کردنەوە لە گوشەی فەراموشیو لی‌نەپرسینەوەدا فری‌دراو پرشنگی کوژایەوە ئەو بەهرانە ئەگەر پەروەردە بکرانایە شـــــیوەی گەردونیان ئەگوریو ئەم دونیایە دونیــــــــایەکی‌تر ئەبو ، بەلی لەناو گورری ئەو لادیە رەشو روتانەدا دلیك هەیە وەك دلی ـ همبدن ـ بەلام میژو نەی‌ناسیوەو پی‌ی‌نەزانیوە ، وە زمانیك هەیە وەك زمانی ـ ملتی ـ بەلام پەیکەری بو نەکراوە وە ئازایەك هـــەیە وەك ئازایی ـ کرومویل ـ بەلام نەکراوە بە پیشەوای لەشکر ، ئەوانە ئا ئاوا ژیاوون

لەناو چولەوانیو دور لە شارستانی وە نەزانین بەهرەکانیانی داپوشیوە وە ئاوی هەژاری ئاگری زیرەکیانی کوژانوتەوە ئەوانە رویشتن بەم دونیایەدا کەس پیی نەزانین وە کوچیان کردو کەس باسی نەکردن نوشیان‌بی نەزانینو هەژاری ، ئەگەر ئەوانە گەورەبونایە لاشـــــەی هەژارانیان ئەجنی ، وە لە دوای گەرانو تەقەلای سودی تایەبەتی خویان مافی هەزارەها بی‌دەستەلاتیان ئەخوارد وە هەمو روژانی ژیانیان لە خوین رژانا رائەبوارد • نەء نەء بەلکو هەر ئەوان گەورەبون وە دوربون لە هەمو گوناحیکی گەورەیی‌و تاوانیکی •• خوا لی‌یان خوشبی ئەوانە رویشتن لە دوای خویان هیچ یادگاریکیان بەجی نەهیشت ئەو کیلە کونانە نەبـی تورر دراوە لە ریگەی گوررەکانیانا لەسەری نوسراوە بە دیریکی شیواو ئەم هەلبەستە بچوکەی خوارەوە :

« ئەی ریبوار بەم گورستانەدا گلی ئەم شوینە بە پیروز بزانە پی‌شیلی نەکەی خولی سەردەمی ئەم مردوانە ، ئەمە هەمو موچەو بەراتیان بو لە ئیش‌و کاری ژیانیانا لە دوای مردنیان ، نە داوای پەیکەرو گومەتیان کرد لەسەر گورەکانیان تا بمینیتەوە دوای خویان نە لاپەررەیەکی تایبەتی لە لاپەرەکانی میژو کەوا کردەوەو رەفتارەکانیانی تیدا بنوسریو بمینیتەوە بەلکو نە داوای دلوپە ئاوی یا چەپکە گولیکیشیان نەکرد هەتا ئاوەدانی بخاتە سەر گورەکانیان » •

ئای چەن خاکی بونو چەن بەم موچەیەیان قایل بون !

لە کتیبی – النظرات – ی منفلوطی‌یەوە وەرگیراوە

له خه‌وما

بصره • وه‌هاب کویی

روژیکی شووم
که توشی بووم
هه‌نگاوی نا به‌بی شه‌رم
ورده ورده به‌رامبه‌رم
بوی نامه‌وه فاقه‌ی چاوی
له‌سه‌ر راو مه‌به‌ستی راوی
به دلیکی پرر له سه‌ودا
زه‌رده‌خه‌نه‌ی نازونه‌وا
جوانی له‌نجه
له‌سه‌ر په‌نجه
تی روانینیکی پرر مه‌به‌ست
بی ئالوزینی تاسه ، هه‌ست
هه‌لی که‌نی
له چالی نی
ئه‌و شوخه‌ی هیوای به منه
بی من ژیان لای مردنه
ئه‌وه‌ی چه‌نده‌ها سالومانگ
بوم لی ئه‌دا به زولفی تانگ

تانگی جــــوانی
کامـــــــەرانی
بەســـــتە ، سوزی دلداری پاکی
هیـــوا ، ئامانجی تا ژیرخـــاکی
بی پچرینـــــی
دای رزینـــــی
زەنجـــــیرەی داســــــتانەکەم
شـــادیم ، خوشیم ، بکا بەخەم
بـــیرم راویـــژم بو مـــــردن
ئەکـــــردەوە هـــتانا بـــردن
تانەم گـــەزی ئەو بەد فـــەرە
ئەو گورگی گوبەنـــگی شـــەرە
چون رزگـــارم بی لە دەســـتی
خوشـــیم لی نەکا بە پەســـتی
دای چـــلەکاند
فاقـــەی شکاند
دەنـــگی یەکی لـــە هـــاورریان
ووتی هەســــتە روونە بـــەیان
کە هەســـتام زوو
دلـــم خوش‌بوو
هاتـــە جوولە بەدەنـــی ســـر
کـــە زانیـــم خەوەو هیچـــیتر

هیوا

بەقەڵەمی شیخ محمدی خال

هیوا چرای نائومیدی‌یە ، تاریکی بی‌هیوایی لائەبات •

هیوا چلوسکێ ـمشعلـ ی ریگایە مەردومی سەر لی‌شیواو ئەهینیتەوە سەر ری‌و ئەی‌گەینیتە قوناغ •

هیوا کلاوروژنەی دڵو دەرونە خەمو خەفەت بە با ئەداتو شەنو کەوی تیا ئەکا•هیوا پەنجەرەی روناکی‌یە لە هەرشوینیکا کە بو ئەو شوینە روناکێ ئەکاتەوە ، هیوا زیندەگانی‌یە لەناو هەر دڵو دەرونیکا کە بو هەزاران ئاواتی تیا سەوز ئەبی‌و دیتە بەر • هیوا وەکێ گوچانی دەستی شوان گەڵو مەردومی تەمەڵی تەوەزەل ئەبا بەریوە بو سەرچاوەی خوشی‌و کامەرانی • هیوا وەکێ دادپرسیکی دلسوزی میهرەبان مەردومو گەلی تەمەڵو ترسنوکی ئیش‌نەکەر ئەخـــــاتە گەرر • هیوا هەمو دەرگایەکێ لە مەردوم ئەکاتەوە ، هەروەکێ بی‌هیوا بی هەمو دەرگایەکی لەسەر دائەخات • هیوا هەزاران گەڵو مەردومی گەمژی نەخویندەواری هیچوپوچی کردووە بە پیاو ، وە بە پلەی شادمانی‌دا سەری‌خستون تا گەیاندونی‌یە سەر لوتکەو چلو پوپەی خوشی ، بی‌هیوایش هەزاران مەردومو گـــــەلی گەورەو بەرزی هیناوەتەوە خوارەوە لە ئاســــمانی خوش‌بەختی‌یەوە بو ناو گوری تەنگوتاریکێ •

هەر کەسیکێ یا هەر گەلیـــــکێ کە هیواو ئومیـــــدی بوو وەکێ ئوتوموبیلیکێ وایە کە بەنزینی تەواوی پی‌بی ، وە بە پەلە بو پیشی پیشەوە

بر واو پیشکەوی ، هەر کەسیک یا هەر گەلیکیش کە پەتی هیوای پچرا وەک ئوتوموبیلی بی بەنزین لەکار ئەکەوی •

کەوابو هیوا گەوهەری گیازو مایەی ژیانە بی‌هیوایش زەهری‌مارو مردنی ئیجگاری‌یە •

هەر منالیکی زیتو زرنگ کەروژی چەند جاریک درا بە گویچکەیا کە تو کەودەنو تەمەلی ئیتر نائومیدی روی تی‌ئەکاو پەتی هیوای ئەپچری وە هەمو زیرەکی‌و ووریایی‌یەکەی ئەمری‌و وون ئەبی ، بەلام بە پیچەوانەی ئەمە کە هەمو روژیک دات بە گویچکەی منالیکی کەودەنی تەمەلا کە تو زیتو زرنگو ئازاو زیرەکی ، ئەو حەلە ئەو منالە هیواو ئومید پەیدا ئەکات ،وە هەرچیکی تیا بی لە زیرەکی‌و ووریایی‌و تیگەیشتن (با کەمیش بی) دەری ئەخات ، وە روژبەروژ پەروەردەو پەروەرشـــــی ئەو توزە تیگەیشتنەی ئەکات تا لە لایەکەوە سەر دەر ئەخاتو خوی ئەنوینی •

هەر کچیکی ناشیرین کە هەمیشە پیت ووت تو زور جوانی ، خوشی‌و بیرو باوەری ئەچیتە سەر ئەوە ، وە هیواو ئومیدیکی زور بە هیز پەیدا ئەکات کە لە ماوەی ژیانیا وەک چرا ریگای تاریکو شەوی ئوموستەجاری بەد بەختی بو روناک بکاتەوە ، وە ببی بە خوارکو پی‌بژیوی لە ژیانا • بەلام بە پیچەوانەی ئەمە هەر کچیکی جوان کە ناوو نەتورەت لی‌نا ، وە روژی چەند جار دات بە گویچکەیا کە ناشرینی ئەو دەمە بیرو باوەری خوشی ئەچیتە سەر ئەوە ، وە وا ئەزانی کە زور ناشرینە ، ئنجا ئەو حەلە چرای ئومیدی ئەکوژیتەوە ، وە هیواو هەوەسی لە ژیانا نامینی وە جیهانی

گەورەو روناکی لی تەنگو تاریک ئەبیتەوە تا بەجاری بەسەریا دا ئەتەپی ، وە هەر بە زیندویتی ئەمری‌و زیندەبەچال ئەکری •

خورایی نیە کە خوا لە قورئانا شرینقەی هیواو ئومیــــدو بەرزی‌و گەورەیی ئەدا لە مسلمانان ، وە پی‌یان ئەفەرموی : (کنتم خیر أمة أخرجت للناس) واتە ئیوە ئەی مسلمانینە چاکترین گەلن کە نیرراون بو ســــەر مەردوم •

هەروابی مەلامەت نیە کە ئەلمانی‌یەکان لە نەشیدو گورانی خویانا ئەلین : ـ ئەلمان لەژوور هەمو گە لیکەوەیە ـ ، وە هەندی گــــەلی‌تر وا ئەزانن کە خویان ـ گەلی هەلبژاردەی خوان ـ ، هەر وا بەم رەنگە لەم جورە قسانە کە چرای هیواو ئومید هەلئەگیرسینن لەناو دلو دەرونی کومەلەدا وە پالی پیوەئەنی بو پیشی پیشەوە •

هەر کەسی کە پەتی هیوای پچرا ئیتر ئەوە نیشانەی دوایی‌یەتی ، وە هەر گەلیك کە رشتەی ئومیدی پسا ئیتر نورەی مردنیتی کە بمری‌و ببی بە واتەی روزگار •

میللەتیک هیــــوای بەرزی ژیان بی

تینـــوی ئازادی‌و دیلی زەمـــان بی

بەندی‌و هــــەزاری زور لا گران بی

هیزی مەردانەی کــــە هاتە گەردش

وەك ـ ئوتوم ـ زەمین دینیتــە جونبوش

بەختیار زیوەر

چون پاریزگاری دەمو دانت ئەکەی ؟

دوکتور أحمد علی عثمان

کولیەی پزیشکی دان ـ بغداد

لەوەتەی دەستم کردوە بەئیش کردن ـ کە ماوەیەکی زورنیە ـ ئەوەی سەرنجی راکیشاوم ئەوەیە ئەو نەخوشانەی هاتونە لام بەزوری هاواریانە لە دەست پوکیان وە ئەلین لەخویەوە پوکمان خوینی لیدی ، وە هەندیکیان ئەلین کە گوایا پوکەکەیان رزیوە • پاش تەماشاکردنیان بوم دەرکەوت کە بەشی زوریان فلچەو دەرمانی دانیان بەکارهیناوە بەلام بی گومان ریگای بەکارهینانیان راست نەبوە •

لەم ووتارەدا ئەمەوی بەکورتی ریگایەکی ئاسانو هەرزانو سوودبەخش پیشانی خوینەوارانی ـ هیوا ـ بدەم بو پاک کردنەوەو پاریزگاری دەمو دانیان •

لەپیش هەمو شتیکدا ئەمەوی خوینەوارانی خوشەویست باش بزانن کە ـ دانی ـ دانیشتوانی وولاتی ئیمە لە دانی ئەوروپایی‌یەکان باشترە چونکە ئەو خواردەمەنیانەی ئەیخوین رەقەو پیویستی بە جووینی زور هەیە ، کە ئەم جووینە ئەبیتە هوی پاک کردنەوەی دان ، بەلام ئەگەر بیتو پوکەکانمان لەگەل هی ئەوانا بەراورد بکەین ئەبینین ئەوان باشترن چونکە ئەوان ئاگاداری پاکوتەمیزی دەمیان ئەکەن ، وە ئیمە هیچ گوی‌ی نادەینی ، وە زور کەسی وا هەیە دەمودان شتن هیچ بە پیویست نازانی ، کە هیچ نەبی وەکو ئەندامەکانی‌تری ـ قاچ ، دەست ، گویچکەـی

سەیر بکات کە هەر وەکو ئەمانە پیویستیان بەشتن هەیە دەمو دانیـــــــش هەروا ، وە ئەم جورە کەسانە کاتی هەست بەوە ئەکەن دانیان هەیە کـــە ئازاریان توش ئەبیت ، ئەوسا بەراکردن ئەچن بو لای دوکتوری دان یان دانساز یا دەلاکی بو دەرهینانی ، بەلام پیش ئەوەی کە مجبور ببین ئەو دانە هەلبکیشین بو کاریکی وا نەکەین پاریزگاری بکەین ؟•• کە زور بە ئاسانی ئەم دان ئیشەو دەم بوگەنی‌یەمان لە کول ئەبیتەوە ئەگەر هاتو بەلای کەمەوە روژی جاریک دەممان پاک بکەینەوە •

بام بینە سەر باس‌کردنی ریگەی پاک‌کردنەوەی دان • بی‌گومان زور لە دانیشتوانی کوردستان لە دەستیان نایە کە فلچە وە دەرمانی دان بکرن ، بو ئەوانە پییان ئەلیم ــ کە لە دوای هەمو نان خواردنیک یاخود بەلای کەمیەوە پیش‌نوستن پەرداخیک ئاوی گەرم بخەنە بەردەستانو کەوچکیکی خواردن خوی تیکەن وە بەمە ئاو لە دەمیان رادەن ، بەلام رادانیکی بەهیز لەم‌گوپەوە بو ئەو گوپ وە زو زو ئاوەکە بگورن هەتا پەرداخەکە تەواو ئەکەن وە زور باشە ئەگەر بتوانن دوای هەمو نان خواردنی یان هەرکاتیك کە دەستت کەوت سیو ، گویزەر ، سیوی بن‌ئەرز ، تروزی •• هتد بخون •

بەلام ئەوانەی کە ئەتوانن فلچەو دەرمانی دان بـــکرن ئەبیت بەم چەشنەی خوارەوە بەکاری بهینن • ئەگەر ئەتوانیت دوای هـــــەمو نان‌خواردنیك دەمت پاك بکەرەوە بەلام زورجار ئەمە ریك ناکەویت لەبەر ئەوە ئەلیم کە بەلای کەمیەوە روژی دوو جار دەمتان بشون پیش نوستنو پاش نانی بەیانی بەلام ئەگەر هاتو هەریەك جار دەمت شـــت بیخەرە پیش‌نوستن •

نزیکی نیو ئینج دەرمانی دانەکە بخەرە سەر فلچەکە – تەڕ بیت – وە فلچەکە بخەرە ناو دەمتەوە نزیکی پینج ملیم لـە خوار دانەکانتەوە بکرینە لەخوارەوە بو سەرەوە وە لە سەرەوە بوخوارەوە وە هەرگیز فلچەکە بە لا بەلایی بەکار مەهینە ، چونکی بەوە پوکەکەت لە دانەکانت دور ئەخەیتەوە ، بەلام ئەگەر وەکو ئەلیم لەسەرەوە بو خوارەوە وە لە خوارەوە بو سەرەوە بەکاری بهینیت پوکەکەت پال پیوە ئەنیت بولای رەگیکی دانەکانتەوە • بەم چەشنە فلچەکە بەکاربهینە هەتا هەمو دیوی دەرەوەی هەمو دانەکانت ئەشویت ئینجا دەست بکە بە دیوی ناوەوە دوایی سەری دانەکانت پاک بکەرەوە لەپاشا باش ئاو لە دەمت رابدە خو ئەگەر هاتو ئاوەکە خوی تیابو ئەوا زور باشترە •

وەکو ووتم ئەبیت فلچەکە بەسەر پوکەکەتا بهینیت ، چونکی ئەو پوکەی کە نەشوریت و نەکرینریت توشی نەخوشـــــی ئەبیت وە وەکو چەوەندەر سوور ئەبیتەوە • بەپیچەوانەی ئەمە ئەو پوکەی کە بکرینریت و بشوریت بەهیز ئەبیت وە توند ئەبیت • پوکی ساغ رەنگەکەی ئالـــەو توندە • پوکی نەخوش رەنگەکەی سورەو شلە وە هەر لە خویەوە خوینی لی دیت •

ئەگـــەر هەتا ئیستا پوکت پاک نەکردبیتەوە یەکەم جـــار لەوانەیە خوینی لی بیت بەلام گوی مەدەری دوای پاککردنەوەی بە سێ – چوار جار توند ئەبیتەوە و بەهیز ئەبیت •

ئیستا – رەنگ بی – بلییت کام دەرمان بەکـــار بهینین کولینوس ،

کولگیت یان ئەوانی تر ؟ لە وەراما ئەلیم کام دەرمان بەدلتە وە تامی خوشەو پیی راهاتویت ئەوە بەکار بهینە چونکی گرنگ فلچـــەکە وە ریگەی بەکار هینانەتی ، دەرمانەکە تەنها یاریدەی پاکٹکردنەوە ئەدات زور کەس هەن کە بە تەنها فلچە بەکار ئەهینن هەر جارجار لە ئاو و خوی هەلی ئەکیشن •

لە کوتایی ئەم وتارەدا ئەمەویت کە بلیم هەتا میوە بخویت بەتایبەتی میوەی رەق وەکو سیو وە گویزەر زور باشە بو دانەکانت و بەتایبەتی دوای خواردن • وە هەروەها شیرینی زور خراپە بو دانەکانت • بام ئەو چایەی ئەیخویتەوە شیرین بیت بەلام مەیکە بە دوشاو و مەیکە بە پیشەت کە نوقولو شیرینی زور بخویت •

زورباش بزانە کە دەمودانی پاک لە نەخوشی ـ ملەخری ـ و ـ قورگٹنوسانت ـ دوور ئەخاتەوە ، هەروەها سکٹتیکچونت کەم ئەکاتەوە، سەرەرای ئەمانەش هەموی هەمیشە بونی دەمت خوش ئەبی •

پیشینیان ووتویانە :ـ

- ـ من بو تومە تو بو کیتە ؟
- ـ هەمو دەردیکٹ دەرمانی هەیە گەوجی نەبی •
- ـ لە لەشی ساغ کەس نانالینی •
- ـ ئەگەر کا ، هی خوت نیە کادان هی خوتە •
- ـ دەستی کە شکا خراپ ئەگیریتەوە •

هەندی دەردی کومەلایەنی کە

تەگەرەیان داوە لە پیشکەوتنمان

عبدالقادر قزاز

دەردی کومەلایەتی‌مان ئەوەندە زورە لە نووســـــین نایەت وە رزگاربوونمان لەم دەردانە چەند گرانیش بن بە دەست خومانە وە ئەگەر بەتەمای بیگانە بیین بو فریاکەوتن وە رزگارکردنمان ئیشمان گەنگتر وە دەردمان کاری‌تر ئەبی • لەبەر ئەمە وا چاکە بە خومانا رابپەرموویین وە بە کومەل هەول بدەین بو نەهیشتنی ئەم دەردانە لە ناومانا تا بە لەشی ساغوو میشکی ساغوو پووختەوە ری‌ی تەنگوو تاریکو پیچاوپیچی نەزانی ببرین وە خومان بگەیینینە مەیدانی پانوو رووناکی مەدەنیەت • دەردە گرانەکانمان ئەمانەن :

هەولدانی گشتی : داخی گرانم کورد دووژمنی هەولدانی بەکومەلە بو پیک‌هینانی فرمانیک کە چاکەی گەلی تیابی • هەرچەندە لە پیشەوە بە گەرمی دەست ئەدەینە ئیش بەلام زوری پی‌ناچی هیزی خوپەسەندی بە سەرمانا زال ئەبی وە هەر یەکە لە ئیمە بە هەموو هیزیەوە هەول ئەداً بو ئەوەی قسەو بیرو باوەری خوی سەرکەوی ، چونکە لای وایە قسەو بیرو باوەری هەمو کەسانی‌تر بی‌جی‌یە وە هەر خوی باشی بو چووە • ئەوەندەی پی‌ناچی دووبەرەکی ئەکەویتە بەینەوە وە ئەو خوشەویستیو دل‌پاکی‌یەی پیشوویان لە یەکتر ئەگەری بە دووژمنایەتی‌و دل پیسی تا لە

ئەنجاما لە یەکێ ئەتەکینەوە ، ئنجا هەرکەسە ئەگەر بیەوی – بە تەنیا لەسەر ئیشەکە ئەڕوا وە یا لێی سارد ئەبێتەوە ئەو جا لە ئەکەونە تیرو توانج وە ڕەخنە گرتن لە یەکێ ، وە ناحەز بە خوشیان خوش ئەکەن سەرڕای ئەوە کە ئیشەکەش لە ناوا نامینی • هەر لەبەر ئەمەیە کـــە زانایەکی بیگانە بە خومان چەن سالیک لەمەوپیش وتوویە « کورد بە تەنیا کەسە ئیشی لە دەست یەت بەلام کە بوون بە دوان و سیان هیچ •• »

خویندنەوەو نوسین: هەر وەکێ ئەزانن ئمە هیشتا لە پلەی خوارووی سەرکەوتناین بو گەیشتن بە ئامانج • بەشی زوری ئەم دواکەوتنەمان لە ڕووی تەمەلی یەوە یە ئنجا لە ڕووی نەبوونییو کەم دەستی • گەنجەکانمان هەر کە سەرەداویك فێر ئەبن وا ئەزانن بوون بە ئەرەستو وە بە نیوە چلی دەست لە خویندن هەلئەگرن وە ئەکەونە هەول دان بو دامەزرانن لە وظیفەی پچوکێو بی نموودا بە مانگانەیەکێ کە زور بە زەحمەت بەشی بویمباغی ڕەنگاو ڕەنگو بویاغی قوندەرەو رونی سەریان بکا ، بەم چەشنە بە نەفامی و ناتەواوی تافی گەنجیتی ئەبەنە سەر •

بەشی زوری مأموورە گەنجەکانمان وە ئەوانەش کە کەوتوونە سالەوە یەکیکیان خوم بم – لە خویندنی ئیبتیدائی یا متوسطە وە یا سانەوی بی پەڕ نەکردووە بە دەگمەن تیایانا هەلئەکەوی کە بڕێ ئاکردبی بو تەواو کردنی مەکتەبە بەرزەکان •

بیجگە لەمە تاقەتی خویندنەوەشمان نی یە ، ئەوروپایەکان گەنجوو پیر وە ژنوو پیاویان بەشی زوری کاتی ماندو حەسانەوەو هاتوو چویان بە خویندنەوە ڕائەبویرن • ئەبینیت لە لوقنتەکانا گەلیکیان لە گەرمەی

نان خواردنا کتیبیان کردوتەوەو ئەی خوینەوە • لە ناو اوتوموبیـــلو شەمەنەفەرو فروکەدا خەریکی خویندنەوەن •

زاناکانیان چەن سالیک خواردنو نووستن لە خویان حەرام ئەکەن تا کتیبیک لە بارەی ئیمەوە ئەنووسنەوە وە بە پاکو پووختەکراوی ئەو کتیبە نایابو پرر معلوماتە ئەخەنە بەردەستمان لەگەل ئەمەشا تەنانەت تاقەتی خویندنەوەشیمان نی‌یە وە زور بە چاوی سووکو بی‌ئەهمیەت تەماشای ئەو کتیبەو نووسەرەکەی ئەکەین •

چەن لە خویندنەوەدا تەمەلین لە نووســـــینیشا دە ئەوەندە ، روژئاوایی‌یەکان بە هەزاران تیایانا هەلکەوتووە کە لە تەمەنی ٨٠ سالی بەرەوژوورتر کتیبی چوارپینج بەرگی ئەنووسنەوە • لەم روژانەدا لە روژنامەیەکا دیم کە (چرچل) کە ئیمە بە خرەفاوی دائەنیین زور نی‌یە کتیبیکی زلی نووسییوەتەوە بیجگە لە کتیبەکانی تری کە لە بارەی هەر دوو جەنگی گشتی‌یەوە نوسیویەتەوە •

ئیمەش پیاوی وامان تیا هەیە کە میشکیان پررە لە زانستی بەلام تاقەتوو توانای ئەوەیان نی‌یە قەلەم بخەنە سەر کاغەز تا ئەو روژەی ئەمرن وە ئەم هەموو زانستی‌یە جوانوو بە کەلکەیان لەگەل خویان ئەبەنە گلەوە وە ناویان ئەکووژیتەوە •

ناو دەرکردنو خو پیشان دان : لە ناو ئیمەدا گەلی کەسی وا هەیە کە زیاد لە هیزی خویان ئەفرن وە بو خو پیشاندانو ناو دەرکردن واز لە هاوکارو هاوریکانی خویان ئەهینن وە بی ئیستحقاق ئەچنە ناو چینیکی ترەوە کە هیچ پی‌وەندی یەک نی‌یە لە بەینیانا• بەم چەشنە سەر لە خویان

تیك ئەدەن وە روژ بە روژ ئەدەنە دواوە تا ری‌ی راستیان لی وون ئەبی وە لە چولو بیابانی لە خو بایی بوونا گیر ئەخون نازانی ئینسان کە لە خویا ئاغرو سەنگین‌و بە حورمـــــەت نەبی هەزار هەول بدا بو خو پیش‌خستنی‌و خو شیرین‌کردن بی‌سوودە وە ناچیتە دلی خەلـــکەوە وە ئەگەر بە سەرزاری خوشیان بوی وە بیگرنە خویان دیارە ئیشیان پی‌ی هەیە ، هەر کە ئیشەکەیان بو چووە سەر رووی لی وەرئەگیرن ئەو حەلە ئەبی بە کوردەکەی لە هەردوو جەژنان بوو ، نە ئەمان ئیتر رووی ئەدەنی وە نە هاوریکانی خوی بە چاوەکەی جاران سەیری ئەکەن ٠

زور جاری وا بووە لە کومەلیکا کەسیکی وامان دیوە کە لە هیـــــچ سەریکەوە ناشی خوی بخاتە ریزی ئەو کومەلەوە ، لە قسەیانا هەلئەداتی وە لە کردەوەیانا خوی ئەنوینی ئیمەش بە سەرزاریو لە پاش‌ملە هەزار تفو لەعنەتی لی‌ئەکەین چونکە لە خوی گورریوە ٠ ئەم چەشنە کەسانە لە رووی نەفامی‌یەوە وا ئەکەن ئنجا کەسیك ئەوەندە نەفام بی وە هەست بە چاکەو خراپەی خوی نەکا ئیتر بوچی ئیمە دەمی خومانیان لەگـەلا شل‌بکەین ، ئەگەر خویان هوشیان هاتەوە بەر وا باشە ئەگینا با هەر بەشیان سوکی‌و بی‌حوورمەتی بی ٠

رەخنەو رەخنەگر

أ • ب • هەوری

بە بونەی کردنەوەی دەرگای رەخنەوە •

وا ئەزانم هیچ پیویست بەوە ناکات کە دوورو دریژ بە شانو باهوی سوودو کەلکی رەخنەدا بینە خوارەوەو لاپەرەی روژنامەو گوڤارەکانی پی رەش بکەینەوە بە تایبەتی لەم روژەدا کە ناتەواوی‌ترمان لە گەلای دار زورترە لەسەری بنووسین ، چونکە کاری رەخنە لە پی گـــــەیاندنو پەروەردەکردنو پەرەپیدانو بەرخستنو سەرخستنی ویژەدا لـــە خور ئاشکراترە • بەلام کام رەخنە ؟••

ئەو رەخنەیەی کە لە بوتەی میشکو بیریکی خویندەواری دانای بی گەیشتوی شارەزا بە باسە رەخنە لی گیراوەکەدا قال بووبیو بە هوشیکی پوختی وردبینی دلسوز بە ویژەو گەلو نیشتمان بەبی هیچ هاندەریکی لاوە گیرابیتو لە شیوەی نووسینی رەخنەکەیەوە بی لایەنگیریو دلسوزیو خویندەواری تەواو راستی رەخنەکەی دیاربیت ، دیارە ئەو جورە رەخنەیە ئەبیت بە پاسەوانو برای هاوپشت بو ویژەو نووسین هەروەک باخەوانیک وا ئەبیت باخی ویژە بژار ئەکات لە درکو دالی نووسەرانی بی دەسمایەی ویلی بیابانی خوپەسەندیو خو نواندنو دوای ئامانجی تایبەتی خوکەوتن !•• بەلی رەخنەگری راستی لی‌هاتوو هـــــەروەک وەرزیریک وایە خەرمانەکە گیرەوشەنو کەو ئەکـــــاتو ئەیداتە بەر قەلبیری بیرو گیژو تەتەلەی هوش بو ئەوەی سەرکوزەرو کوتەلـــــە

پووچەکەی بگری‌و فرری‌ی بدات تاوەکو دانەویلەکەی بە جوانی دەرکەویت‌و بی‌خاتە بەر چاوی خویندەواران‌و ئەوانیش بەچاوی کریار لی‌ی وردبنەوە •

وەلی ئەگەر هاتوو رەخنە بە هاندانی کینەی شارراوەی ناو گوشەی بیریکی تاریکی تەسکی نەزان سەبارەت بە خوپەسەندی‌و خو دەرخستن بە خولیای ئەم‌و ئەو شکاندن‌و لاوی تازە نووسەر ساردکردنەوە لە نوسین بگیری ئەوا نەک هەر سوودی نابیت‌و بەس بەلکو زیانیکی زوریشی ئەبیت‌و ئاژاوەیەکی بی‌سەروپی ئەنیتەوەو ئەبیت بە بەستیکی ئەستوری بەهیز لە ریگەی پیشکەوتنی ویژەدا •

لیرەدا رەنگە هەبیت وای بە بیردا بیت کە من مەبەسم ئەوەیە رەخنە نەگیریت ، •• نا ، مەبەسم ئەوە نیە • ئەگەر رەخنە گرتن وەک ئەوە بیت کە لەلای سەرەوە وتمان ئەوا نەک بگیریت بەلکو ئەبیت بگیریت‌و پیویستە بگیریت بەلام ئەگەر وەک جورەکەی تربیت دووربیت لەم بەروبوومەی کە تییدا ئەلیم لە لایەکەوە ئەبیتە کوتەکی دەستی بی‌دەسمایان لە مەیدانی ویژەدا بو بنا گویی تازە نووسەرو لە لایەکی تریشەوە ئەبیت بە هوی خەریك کردنی روژنامەو گوڤارەکان بە رەخنەو رەخنەبازی‌یەوە وە ناتەواویە جگەر بررەکانمان لە بیر دەباتەوەو ئیمەش لە دەریای ویژەی پەشیودا وەک ماسی ژارماسی خواردو خول‌دەخوین‌و راوکەرانی زمانی کوردیش بە لووتە قاچی تانەو سەرزەنشت فرریمان ئەدەنە تەنکاوی داماوی بی‌زمانی‌وە•

ئنجا لیرەدا بو خویندەوارانی خوشەویست هەیە پرسیاریکی تر بکەن‌و بلین :ـ

ئەی کەواتە چون لەم ئاژاوەی نووسینە رزگارمان ئەبیت کە زوری ئەماوە دەروازەی ویژەی زمانی کوردی بە تەواوی لـــــــــە گریژەنە دەربچیتو زمانەکەمان شیوەیەکی بی‌سەروپی‌یی وەربگریت چونکە زور وشەو رستی کوردی هەیە بە پیچەوانەی مانای خویان بەکار دەهینرین لەبەر نەشارەزایی نووسەر لە زمانی کوردی‌دا ، لە وەلامی ئەمەدا ئەلیم لەبەر ئەوەی نووسینی رەخنەگرەکانیش تا ئیستا لەو جورە هەلانە دوور نیە مەگەر زور بە دەگمەن ، بەلای منەوە وا باشە تاوکو رەخنەگری توانای بە دەسەلاتی خویندەواری دلپاکی دلسوز پەیدا ئەبیت پیویستە ئەرکە کە هەر لەسەر شانی روژنامەگەرو خاوەن گوڤار بیت • ئەوان زور باشو وردو بە دلیکی پاکی تینو بە ویژەو زمان لەو نووسینانە ورد ببنەوە کە بویان ئەچیتو هیچ گوی نەدەنە ئەوەی نووسەرەکە گەورەیە یان نا ، دوستیانە یان نا ، هاوبیریانە یان نا ، داکولی [1] بوکەریانە یان نا ، لەپیشەوە چاکترین دوای ئەو چاکتر ئینجا چاک چاپ بکەنو واز لە خراپەکـــــانیان بینو بــــــانخەنە پشت گوی ، ئەگەر دەلـــــین نووسەران زویر دەبن لیمان • لە وەلامی ئەمەشدا ئەلیم نووسەر کاتیک زویر ئەبیت لە چاپ نەکردنی نووسینیکی یان هەلبەستیکی کـــــە ببینیت هینەکەی ئەو چاپ نەکراوە وە یان بە دەستکارییەکی زور بو باری خراپە چاپ کراوە کەچی گوڤارەکە پرە لە جورە وتارو هەلبەستیک کە لە نوسیارو شیوەو مەبەستو دارشتن‌دا لە نوسینەکەی ئەو پەشیوترو چەواشەترو لاوازترن • جا ئەوان کە مەبەستیان خزمەتی گشتیە بوچی

---

(1) داکوکی = پروپاغەندە = دیعایە

ریگەی ئەم زویربونو دل گیریە ئەدەن ؟ خو لە خور ئاشکراترە کە ئەرکی روژنامەگەرو خاوەن گوڤار گرنگترینو پیروزترین ئەرکە بو ئاراستەکردنی گەلیک هەر وەک پیویستە لە سەریان ویژە بپاریزن لە نووسینی بی‌سەروپی هەروەها پیویستیشە نەیەلن کەس بە تەرازوی چەرمینی بن‌قیراوی‌یەوە بکەویتە کیشەکیشی کیشانی خەرمانی ویژە بە ناوی رەخنەگرتنەوە چونکە رەخنەی بی جی زیانی پترە لە نووسـینی بی‌جی ، نوسینی بی جی لەبەر ئەوەی کەس گوی‌ی لی‌ناگریت زیانی هەر ئەوەیە کە جیگا داگیر ئەکات وەلی رەخنەی بی جی جگە لە جـیگا داگیرکردن دەبیتە گیرەشیوینو زویری‌و دوبەرەکیەتی دەخاتەوە کـە ئەمەش دەردی کوشندەی ئیمەیە •

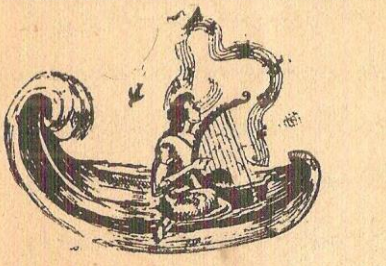

زانیوتە ؟

دارو تەختە بو هەموو پی‌ویستیەکی ناومال و خانوو بەرە بەکار ئەهینریت تەنانەت کەشتی‌و بەلەم و هەموو جورە ئالەتیکی موسیقاشی لی دروست ئەکری ، داری ساج ، جاوی ، چام‌وە معاکـــس هەموو جوریکی بە نرخیکی هەرزان لای **« کاک عبدالحسین علی فیلی »** دەست ئەکەوی ئەم هەلە لە دەس مەدە تا زووە لە بەغداد لەشەقامی - شیخ عمر - بە تەنیشت دارتاش‌خانەی ئەبو علی‌یەوە بچورە دوکانی ژمارە (٥ب٥-١-٨٨) لەوی بە ئاواتی خوت ئەکەی •

هیزی برسیتی

نوسینی : ســـاجد ئاوار

چلەی زستانی سالی – ١٩٥٦م – بو روژیک لەو روژە ساردانەی کە کریوەیەکی زور توندی هەبو ، خەلکی شار بەجاری لە ئیشوکار کەوتبونو زورترینی دوکانەکان داخرانو فرکان فرکان بەکولانەکانا هەر کەسەی بەرەو مالی خوی رای ئەکردو بە جوریـــکی وەها دەمو چاوویان بەستبو و خویان کزولە کردبو هەرئەت ووت روژی جەنگەو لە ئاسمانەوە بومبەباران ئەکرین •

بە پەلەپروزکی خومم گەیاندە مالەوە ، لە ترسی سەرما خومم لە بنەبانی ژورەکەما مەلاس دابو و خومم خەریکی پەراوی خویندنەوە کردبو ، •• لەپاش نیوەرووە ئارەزوی چیشتیکی وەهام ئەکرد کە تینی گەرما بگەیەنیت بە هەمو ئەندامیکی لەشمو هیزی برسیەتیم بشکینی ••! بانگم کرد :–

دایە :– (بەلی •• کوری شیرینم •• فەرمانت چیە •• ؟)

:– دایە گیان ، حەز لە چیشتیکی گەرمو گورر ئەکـــەم بو ئیوارەمـــان •

:– باشە رولەگیان •

ژورەکەم گەرمو خوش بو •• خەمی نانی ئیوارەشم نەمابو ، بە

دلنیایی لیَ راکشابوم ، جلەوی بیرم بەردابو بە سەربەستی بروات بەرەو چاوی کال •• بەرەو سروشتی خاکی رەنگینی وولات •• بەرەو ئاسمانیکی پرر تەمی سپی •• بەرەو لوتکەی شاخە لوت بلندەکان •• بەرەو هەمو جوانیک لەسەر رووی زەمین •• بەلام چون جوانیک •• ؟
(جوانی مروڤ لە روالەتا نیە ، بەلکو جوانی هەمو مەردمیک لە ناخی دەرونە ترسنوکو بی‌باوەرە ، گریمان خاوەن برواش بیت بڕواکەی بی‌دەسەلاتیو پەژارەیی بی گومان دەرونیکی نەخوشە ، خـــاوەنی ئەو دەرونە ترسنوکو بی‌باوەرە ، گریمان خاوەن برواش بیت برواکەی بی‌هیزو تینە ، کەواتە مروڤیکی دوودلە پیویستی بە چارکردن هەیە زاخاوی ئەو دەرونانە خەیالیکی نەبوو نەگراوە ، کوشکی بەختیاریو کامەرانی لەسەر بوشایی دروست ئەکات ، کوشکیکی بی‌بنکەی پتەویش هەمیشە بەشی روخانە •• ئەم جورە مروڤانە هەمیشە ناشیرینن ، ئەگەر چی روالەتیان بەربەرکانی لەگەل مانگی تابانا بکەن ،•• کەواتە ئەم جورە جوانیە شاراوەیە بەبی لکولینەوە و لیَ ووردبونەوە دەرناکەویت) •
تینی گەرمایی ناو پەنجەکانم لە خەیالی‌دام کە دیم ئاگری جگەرەکە خەریکبو بە گوشتی پەنجەکانمەوە بنوسیت • سەیری کاتژمیرەکەم کرد چەند چرکەیەکی مابو بو بانگی شیوان •

هەر ئەوەندەم زانی دەرگای حەوشە خرایە سەرگازی پشت بە توندی کرایەوەو بە پەلە هاتمە هەیوان ، کە دیم دایکم بەدەم پرر لە ترسیەوە ووتی :ـ

:ـ کی••یە•؟

بی وەرام دوو کەس خویان کرد بەحەوشەدا •• یەکیکیان پیریکی چەماوەی سەرو ریش سپی کە پرچەکانی بە دەوری سەریا پەخشان بوبو، ریشیشی بە دریژایی بستیک هاتبو، دەمی لەبەر سمیلو ریشی داپوشرابو، چاوەکانی چوبون بەقولا ، ناوچـــــەوانی گرژ هەروەک ئامادەبی بو پەلاماردانیک ، نیشانەی زەبرو زەنگی روژگاری چەرخی ناهەموار ، بە ئەرکی ناخوشی تیا ئەبینراو ئەخویندرایەوە • دەستیکی بە گوچانەوە بو ، دەستەکـــــەی تری توربەیەکی پیهەلگرتبو ، چوخـــــەیەکی لەبەرابو بی کراس ، توزیک لە سەروی ناوکیەوە نەبیت ئەگینا هەمو سنگو گەردنی بە دەرەوە بو ، موی سنگیشی هەر وەکو سەروریشی سپی بو ،رانکەکەشی لەبەر پینەو درراوی رەنگاو رەنگ بوبو ، جوتی کەلاشی شرەی چەشنی قیری لە پییابو ، ئەوی تریشیان گەنجیکی تەمەن لە دوانزە سالان پتر نەبو ، جلەکانی هەر لەو چەشنەبو کە پیرەلە بەریا بو ، بەلام پیلاوەکانی ئەم نوی‌تری ئەنواند ، سنگی پان ، رومەتی سور ، چاوەکانی زەق وەک چاوی گورگ پرر لە مەترسی بو • رووگرژیو مونیەکەی ئەم لە هی پیرە ئەهوەن‌تر بو •

دایکم بە تورەیەکەوە تیی خورین :

:ـ چیتان ئەوی •• هەروەکو درندە خوتان بەمالا ئەکەن •• ؟

منال‌کارەکە بە دەنگیک وەک‌نوزەی نەخوشیکی شەکەت ووتی

ـ برسیمانە ـ دایکم لە پیشو تودەترو بە رووگرژتر وەرامی دانەوە :

:ـ قرتان تی‌کەوی ، یەکی ، دووان ، دە ، روژ تا ئیوارە سوالکەر هەراسانی کردوینو ژیانی لی‌تال کردوین ، ئەبی وا بەبی نەزاکەتی خوتان

بکەن بە مالانا ••؟ کورەکە بی خو تیکدان ، زور بە ساکاری وەرامی دایەوە ووتی :ـ (پوری برسیمانە) ، سەری زور بە داماوی بو بەر پیی شور کرد ، وەک بیەویت گوی قولاغ بیت بو قسەیەکی‌تر •

:ـ برسیتانە ! برسیتانە ! برون لە جی‌یەکی‌تر خوتان تیرکەن •• ئای •• وازمان لی‌بینن • بەم وەرامە توندو تیژە توزیکی‌تر هاتنە پیشەوەو پیرە بە دەنگیکی بزرکاویەوە ووتی :

:ـ دایک‌و خوشکم ، دەست مەنی بەرووманا برسیمانەو هیلاکین •• (چیشتم لی‌نەناوە نانیشمان لە بازار بو نەهاتوتەوە •)

کورە گەنجەکە ووردە ووردە هاتە پیشەوەو سەیری ئەم‌لاو ئەو لای مالەکەی کرد بە شلەژاویەوە سەرئاگردانی بەدی کردو رووی کردە دایکم‌و دەستی رووەو ئاگردان دریژ کرد ، دایکیشم ئەوەنەی‌تر پەست بوو لە سروشتی جارانی دەرچو •

ـ بوچی ئەوەندە بی ئابروو چلیسن ، ئەوە هەر بەشی خومانە ! پیرە لەولاوە بە نوزەیەکی لی‌قەومایەوە ووتی :ـ ـ خوشکەگیان بەشی ئیمەی هەر تیا ئەبی ـ • دایکم رووی تی‌کردم ، پەستی‌و رق‌و کینەی لە روو ئەباری ، زور بە تورەیی ووتی : ـ بوچی وەک دار چەقیوی‌و نایان‌کەیتە دەرەوە ئەمانە وا ئەزانن خویان خاوەن مالن •• ؟ •

بە بزەیەکەوە وەرامی دایکم دایەوە :ـ « دایەگیان هیزی برسیەتی لە من بە هیزتوە • »

:ـ هیزی برسیەتی چی ؟ •• هەروەک درندە خویان ئەکەن بەژورا وەک‌نەدی‌وبدی • بو ئەوەی دایکم بهینمەوە سەر دوخ‌و سروشـــــتی جارانی ووتم :

:ـ « دایە برسیەتی هەرگیزاو هەرگیز سەر بو هیچ دانانەوینیو هیرشو پەلامار ئەباتە سەر هەمو جیەکێ کە توزیك خوراکی تیا دەست کەویت » •

دایکم بەم ووشەیە ئەوەندەیتر پەستو زویر بو ، ناوچەوانیدا بە یەکاو ووتی :

:ـ « دەی هانە هانەیان بدە تا دەست بە دەمی سەگیشا بکەن •• ! »

ـ هاندانی من بیجییە لە چاو هاندانی برسیەتیا •

ئیمە لەم مقومقویەدا بوین منالکارەکە بەرەو مەنجەلەکە رویشت ، لەپر هیرشی بردە سەریو هەلیدایەوەو بزەگرتی ! دایـــــکم گورج پەلاماریکی دایەو بە تەکان لە مەنجـــــەلەکەی دوورخستەوەو زور بەتورەییەوە قیژاندی •

:ـ توش دایکمی وەکێ چون دایکی ئەو کورەی دەستی بو من دویژ

بە خەندەیەکەوە زور بە دلیکی مهرەبانی پرر بەزەییەوە ووتی :

:ـ توش دایکمی وەکێ چون دایکی ئەو کورەی دەستی بو من دریژ کرد کەواتە مەیەلە کوری خوت برسی بی •

دایکم هەردوو دەستی دا بەیەکاو ووتی :ـ تو سەیری ئەم بەلایە ناکەیت کە بەم ئیوارەیە دووچارمان بوە ، •• باوکم • بوچی لە مالەکەمان ناچنە دەرەوە ،دە برون روو بکەنە مالیکیتر •• پیرە هەلی دایەو ووتی :ـ دایکەکەم •• خوشکەکەم •• برسیمانەو •• دایکم نەیهیشت قسەکەی تەواو بکاتو ووتی :ـ ئەگەر توزی نەزاکەتتان بنواندایە بیبەشـــــم نەئەکردنو ریزیشم ئەگرتن •• بەلام ••

قسەی دایکمم زووبری‌و ووتم :ــ دایە •• برسیەتی •• هەست‌و هوش‌و بیر لە کەللەی هیچ زاناو دانایەیەکا نایەلی ، برسیەتی هیزیــــکە پال بە فرشتەوە ئەنیت بو تاوان کردن ، برسیەتی کانگای هەمو خراپەیەکە لەسەر روی زەو ی تو چوزانی ئەگەر برسیەتی نەبوایە کە پالی بەمانەوە ناوە ، کە هیشتا زور بە نەزاکەتی‌و پیاوانەوە هــــــاتونەتە ژورەوە ، قسەخوش‌و مرویەکی ساکارو بی‌وەی‌و خانەدان نەبونایە •• ــ هیشتا ئەمە پەنەزاکەتەوە هاتونەتە ژورەوە •• ؟

:ــ بەلی •• ئەی چون ئەبو دەستیان لە قورقوراگەت بنــــــایەو بیان‌تاساندیتایە چونکی ری‌ی خوراکیانت لی تەنیون ، خوراکیش هوی مان‌و ژیانە •• ئەمانیش هەروەک‌و ئیمە ئینسانن پیویستیان بە نان‌و ئاوو بەرگ‌و مال هەیە ، •• گوناهیان چیە وا دەربەدەرو ئاوارە بن ؟ خەتابارن تاوانکەرن ، داوین پیسن ، سزایان لەسەرە ئەو چیشتەی کە تو کردوتە هەر هی ئیمە نیە بەتایبەتی ، هینی هەمو ئینسانیکی برسیە) نەختی دایکم هیمن بوەوەو هاتەوە سەرخو ، سەیریکی کردن لە نوکی پی‌یانەوە تا تەوقی سەریان ، لە روالەتیا هەستی بەزەیی بەدی ئەکرا ، تا بە جوریکی وەها هیزی ئەم هەستە پالیکی وەهای پیوەنا کە بەبی چەندوچونی لەناکاو دەستی کرد بە جیگە داخستن بویان‌و گیزەی لە سەماوەر هەلساندو نانی بو دانان ئیروپر بوون‌و بای بالی خویاندا •

پیرە رەنگیکی تازەی هینایەوە ، هاتەوە هوش‌و کەوتە گفتوگو بە تەرزیکی هیمن‌و دانایی ، چست‌و چالاکی‌و نەژادی لە روالەتیا ئەبینرا •• ووتی :

:ــ ئەبی ببورن لە هەرچی جولانەوەیەکی ناپەسەند کە لە ئیمەوە

رووی‌دا ، چونکی وەک خوتان ئەزانن برسیەتی بی‌هەستی کردبوین‌و سەرەرای هیلاکی کە چەند قوناغیکمان بریوە بەم سەرماو زوقمە •• ماوەیەک بی‌دەنگ بو سەرنجیکی تایبەتی دایە منال‌کـــــارەکەو پاش لی‌ووردبونەوەیەک هەناسەیەکی دریژی هەلکیشاو رووی کردەوە من‌و دایکم زور بە هیمنی‌و لەسەر خو بەدەم نەشئەی یادیکەوە کە لە ناخی دەرونیا هەلئەقولایە سەر زاری‌و ووتی :

:ــ ئەی خیزانی خانەدان منیش خاوەن خیزان‌و مالی خوم بوم •• سەیری ئەم‌کورە بکەن کە وا ئیستا وا بەم رەش‌و روتی‌یە ئەیبینن ، داخی بە جەرگم ، کە بە چ نازداریەکەوە بەخیوم کردو پیم‌گەیاند •• بەلام هیشتا ناکامەو ئاتاجی دایکە •• توزی بیدەنگ بوو هون هون فرمیسکە قەتیس‌ماوەکانی چاوی بە بناری لوتیا هاتنـــــە خواری رژانە ناو موە چەرمگەکانی سەر گونای ، •• بەلام دایکی پیش بەسەرهاتی ئیمە کوچی دووایی کرد •• خوا لی‌ی خوش بی : ژنیکی داناو بیرتیژ بو ــ دووربی لە رووت خوشکیە ــ هەزار کەم‌و کوری منی ئەپوشی‌و بە ریگەیەکی وەها چەوتی‌یەکانمی ئەخستە پیش چاووم زور دوور ئەکەوتەوە لە ئاشوب‌و ئاژاوەو ناکوکی ، مالەکەمان پرر لە ئاشتی‌و هیمنی‌و کامەرانی بو ، بە راستی ژنیکی داناو زیرەک بو بە دوو ووشەی بەجی هەرچی رق‌و کینەو تورەیی لە کەللەی هەر مروڤیک‌دا بوایە ئەی هینایەوە ســـــەر سروشتی جارانی‌و هیمنی ئەکردەوە • زور ژنیکی دووربین‌بو ــ جیگەت بەهەشت بی ئافتاو ــ کەمیک بی‌دەنگ بوو ، چاوەکانی نابو بەیەکاو یادی رابوردوی وەک فیلمی سینەما ئەهینایە بەرچاوی‌و بومانی ئەگیرایەوە •

:ـ لە کارەساتی پرر ئیش‌و ئازارو ناسوری رزگاری بو ، بەلام بە کوچی برینیکی تازەی کردە جگەرمان ، کارەساتی ئیمەش دەربەدەری ژیر چەپوک‌و ستەمکاری دەرەبەگە ئەگەر نازانن •• ! قسەی پیرەم لیرەدا بری‌و زور بە دل خاموشیەکەوە ووتم :ـ مامەگیان هەست بە ئیش‌و دەردی ناسوریت ئەکەم ، بنەوانی شارەزام •• بەلام ••! پیویستی بە هیزیکی هەرەگەورە هەیە رەگ‌و ریشەی زور داری بە جاریک هەل بکیشریت تا هەرگیز بنج دانەکوتیتەوە •

ئنجا دایکم هەلی‌دایەو ووتی :ـ خالە نابی ئیوە بەم چلەی زستانە مشوری خوتان بخون ؟•• بە خەندەیەکی پرر خەمخواریەوە وەرامی دایەوەو ووتی

:ـ خوشکی دلسوز ، لانەروخاو هەرگیز کول نادات‌و ئارام ناگری تا لانەیەکی‌تر دروست نەکاتەوە •

دەستی دایە گوچان‌و توربەکەی ، مال‌ئاواییان کردو رویشتن • بەم جورە هیزی برسیەتی بوماوە یەکی کەم بە دوو تیکە نان شکستی هات‌و ئاسودە بو •

لای‌لایەی دایکی نیشتمانە

- کریکار -

لای‌لایە کورپەی شیرین‌و جوانم
بەخیوت ئەکەم بەرەنجی شانم
بەلام نەك بە ناز خو پەرستانە
دوش دا بمینیت روژی تەنگانە
بروخی هیواو دەمارو تینت
بفروشی گەل‌و ئایین‌و دینت
لاپەرەی میژوی کوردو کوردستان
بتکاتە پەندی نەتەوەی جیهان
هەی لایەلایە رولە لای‌لایە
دوا روژی رونی کوردم هیوایە
بویە دەستو پیت بە دەسرازەی بەن
ئەبەستم وینەی کەلەپچەو پیوەن
تا کە گەورە بوی گلینەی چاوم
ئارامی دلەی پر لە زوخاوم
بو سەربەخویی ئەم نیشتمانە
سل نەکەیتەوە لە بەندیخانە
لایەت بو ئەکەم بە ئاموژگاری
بو لە خو بوردن بو کوردەواری

روله ریگاکەی کاوەی باپیرت
هەرگیزاو هەرگیز نەچی لەبیرت
شاریگەی بەرزیو قارەمانیتە
سەرچاوەی خوشیو کامەرانیتە
لەویوە روژی راستەقینەی گەل
تیشکی زیرینی هەلدیت لە دەم کەل
هەی لایەلایە گیانە لای‌لایە
چەکی سەرکەوتن هەولو بروایە
با ، لە پیناوی گەلو نیشتمان
ببرن بە سەرتا بریاری نەمان
ئەوساکە میژوی بە خوین نوسراوت
هی ، کوردی ئازاو نەبەز ناسراوت
زور بە شانازی ناوی پیروزت
ئەنوسیتەوە بو رولەی هوزت
دەلایە لایە تاقانەی دایە
خوزگە رەنجەروت نەکردمایە

برایم پاشای بابانە
بنیاتنەری شاری سلیمانی

نوسینی : ج بابان

(برایم پاشا ئەگەر لە اسکندر کە شاری ئەسکندریەی دروست کرد وە لە جعفری منصور کە بنیاتی شاری بەغدای نا زیاتر نەبی کەمتر نیە – نجم الدین ملا) •

برایم پاشا کوری أحمد پاشای بابانە ، دوای محمود پاشای مامی واتا لە سالی ١١٩٧ی کوچیدا میرنشینی وولاتی (بەبە-بابان)ی گرتە ژیر دەس • لە سالی – ١١٩٩ – کوچی – ١٧٨٤ – زایینیدا بنیاتی شاری سلیمانی دانا لەشوینی ئیستای • برایم پاشا هەر لە منالیەوە لە بەغدا لە شارستانیەتیو ژیانیکی بەرزترا ئەژیا بویە کە هاتە سەر حوکم نەیتوانی لە شاریکی پاش‌کەوتوی وەکو قەلاچوالاندا بژی [1] ، هات سلیمانی دروست کرد لە دەوروپشتی ئەو – قەلایەی محمود پاشای

(١) ئەمە تەنها هویەکە لە گەلی لـــــە هویەکانی بەجی‌هیشتنی قەلاچوالانو دروست‌کردنی شاری سلیمانی کە دورو دریژ لیی دواوم لە باسە چاپ نەکراوەکەمدا – میژووی شاری سلیمانی – •

مامی دروستی کردبو له شوینی دەبو کونەکە ـ وە قەلاکەی کرد بە شوینی سەرباز ـ قشلەی عەسکەری ـ و بەم لاتریشەوە سەرای دروست کرد (٢) • بەشی حەرەمو دەستو پیوەندیشی هەر بە تەنشت سەراکەوە دروست کرد •

برایم پاشا بە دروست کردنی شاری سلیمانی جیماویکی بە نرخی بو میللەتی کورد بەجی هیشت ، جگە لەوە خوشی گەلیك ماندو کرد بو پیشکەوتنی وولاتەکەی لە رووی ـ تەعمیر ـ و بلاو کردنەوەی ئاسایش و شەکاندنەوەی ئالای هەق بەناو خەلکیدا ، هەر لە کاتی فەرمانداری ئەوا بو سنوری ژیر دەستەی بابان گەیشتە خانەقین و قەسری شیرین وە زەهاو •• میللەت لە کـــاتی حوکمرانی ئەوا بە تەواوەتی کەوتنـــە ئاسودەییەوە لە هەر چوار لاوە وولات فراوان بو ، کشـــتوکال و بازرگانی پەرەی سەند ، هەراو هوریا نەما •

والی بەغدا گەلی جار هوی ئەکەوتە برایم پاشا کە کاریکی گرنگ رووی بدایە ، بە جوریک بەو نەبوایە ئیشی بو هەل نەئەســـورا • یا ئاگری شورشیک بکەوتایەوە بەو نەبوایە نە ئەکوژایەوە ئەوە بو لە سالی ١٢٠٠ کوچی‌دا بەسەرلەشکریەتی هیزی بەغداو لەسەر تکای والی ، برایم پاشا هەستا چو بو عەرەبستانی عیراق لەوی حاجی سلیمانی بەگی شاوی کە هەلسابو شکاندی ، بو سالی ئایندە کە دیسانەوە حاجی سلیمان بگ هەلسایەوە ، ئەم جارە عوسمان پاشای برای چو بو شکاندنی خوی و

---

(٢) هەر لە شوینی سەرای ئیستا کە لە سالی ١٩٢٧ دا سەرلەنوی تازە کرایەوە •

لەشکرەکەی • دیسان شیخ ــ ئوینی ــ شیخی منتفک کە هەلسا ، برایم پاشاو عوسمان پاشا چون شورشەکەیان کوژانەوە • هەروەها کــــە یەزیدیەکانی ناوچەی سنجار هەلسان برایم پاشا لەسەر تکای والی بەغدا چو بلاوەی پی‌کردن • کەچی والی بەغدا لەگەل ئەمانەشا هەموی چەند جاریک برایم پاشای لە پاشایەتی خست بو ئەوەی کە ئاســــودەیی‌و ــ استقرار ــ پەیدا نەبی لە وولاتی بابانا وە بو ئەوەی خویان زیاتر لوت بژەنە کاروباری کوردستانەوەو دەست دریژی تیا بکەن ، بابانەکانیش تاپی‌یان بکرایە ری‌یان نەئەدان ، ئەوەبو کە برایم پاشا بو دوا جار کە شوینی خوی گرتەوە تەواو جی‌ی قایم کردو دەستی کرد بە ئیش کردن لە شارەکەداو ناردی لە هەمو لایەکەوە زانای بەناوبانگی هینا ، لە سلیمانی کوی‌کردنەوە ــ مدرسە ــ و مزگەوتی بو دروست کردن‌و (٣) دەستی هینا بە وولاتا ، ئیتر مایەوە تا لە گەرانەوەیا لە کوژاندنەوەی شورشـــی یەزیدیەکان لە ری‌نەخوش کـــەوتو فەرمانی یەزدانی بەجی‌هینـــا ، تەرمەکەیان هینـــایە موصل لەوی لـــە تەنشت گوری ــ نبـــی یونس ــ شـــاردیانەوە ــ ١٢١٧ ــ کوچی •

لام‌وایە مەلا نجم الـــدین زور جوانی فەرموە کـــە ئەلی : « برایم پاشـــا » ئەگەر لە اسکندر مەزن‌تر نەبی

---

(٣) مزگەوتی گەورە کە ئیستا گوری ئەورحمـــان پاشای بابان‌و حاجی کاک أحمـــدی شیخی تیایە ، هەر ئەم دروستی کرد •

کـــــه شاری ئەسکەندریەی دروســـــتکردو لــــــه جعفری منصور زیاتر نەبی کــــــه بەغدای دروســـــت کرد ، لەوان کەمتر نیه .

لـــــــه نەوەی ئەم میرە ئیســـــتا لە بەغـــــدا ـ جلال بابان‌و براو برازاکانی ـ و ـ بابانەکـــــانی کفری ـ محمدو محمودو عبدالقادر بابان ـ .

له سلیمانیش ـ سعید بگی أحمد بگ که ســـــعید بگی گومرگی پێ‌ئەڵێن‌و عبدالرحمن بـــــگی نفوس‌و کورو وەچەیان ـ هــــەن .

لەبیرم دێ سلیمانی کە دار الملــــــکی ـ بابان ـ بو
نه مەحکومی عەجەم نه سوخرەکیشی ـ ئالی‌عثمان ـ بو
لەبەر قاپی سەرا سەفیان دەبەست شیخ‌و مەلاو زاهید
مەطافی کەعبە بو ئەربابی حاجەت ـ گردی سەیوان ـ بو
لەبەر طابوری عەسکەر ری نەبو بو مەجلیســـــی پاشا
سەدای موزیقەو نەقـــــارە تا ـ ئەیوانی کەیوان ـ بو
دریغ بو ئــــــەو زەمانه ئەو دەمه ئـــــــەو روژە
که مەیدانی جریدبازی لە دەشتی ـ کانی ئاسکان ـ بو

شیخ رەضای تالەبانی
خوالیخوش‌بوو

کویستانە کانمانە

شەقلاوە :ـ هوشەنگ

کویستانو هاوینە هەوار ،
هەوارگەی فینکوو ، ئاودار ،
شوینگەی پرپیتوو ، دارو بار ،
چاوەندازی دلگیرو جوان ،
بی ژمارەن لە کوردستان ،
ئەوەی لە باریا بوو سروشت ،
بو جوانی کوردستان دای رشت
بەلام : ئەوی جیگەی خەمە
دەس پیاهینانیان تیا کەمە .

* * *

بەری داری ، سەوزەو میوە ،
گژوو گیای ، کەتیا خەملیوە ،
لەچاکیا کەس نەی دیوە ،
دانەویلەی هەمە جوری ،
ناونووس ناکرین لەبەر زوری ،
بو بازاری ، بازرگانی ،
جیهان ئەخەنە هەرزانی ،

بو کورد ، ئەوەی جیـــــگەی خەمە
ئەکـــــرینو فروختی کەمـــــە .

★ ★ ★

زیر ، زیو ، نەوتوو ، خەلووزی بەرد
قورقوشموو ، مس ، گوگردو ، زەرد
تا ، تەنانەت (هەوینـــــی [1] گەرد)
توتیا ، کل ، ئاسن ، قیری [2] گل ،
چیمەنتو و گەچ ، چیوچیو قـــل
لە هـــــەر شوینیکی کوردســـــتان ،
تا بـــــلری ، زورنوو بی پایان ،
ئەفسووس : ئەوەی جیـــگەی خەمە
کارگەو کارگەریان لی کـــــــەمە .

★ ★ ★

جوری وورستوو [3] چارەوی [4] ،
لەچـــــاکترین کامـــــەت ئەوی ،
زورەو چـــــاویری پی ئەوی ،.

---

(1) هەوینی گەرد = مەبەس موادی خاوی زررەیە .
(2) گلەقیرینی کە ئەسووتی لەناوچە شاخاویەکانی حریرو شوینانی ترایە
(3) وورست = حیوانی ووردە
(4) چارەوی = رەشە وولاخ وولاخی بەرزە .

چەشـــــنەکانی شــــیرەمەنی ،
پیتی (٥) ئاژەلـــــوو تیپـــــەنی ،
گشـــت سەرمایەن لەکوردســـتان :
نیشـــتمانی جوانـــــی کوردان •
بیسوودە : تەنیا جیی خـــــەمە
گەلی کورد لیی ، کەمتـــــەرخەمە

★ ★ ★

بو ســـــنووری دیاری کـــــراو ،
بو زمـــــانی ، ویژە و بـــــلاو ،
بو میـــــژوی رووناکتر لەئـــــاو ،
ئەو زمـــــانوو میژوەی کـــــەوا :
بەزەبری گیتـــــی نە ، نـــــەوا ،
گـــــەر سەرنج بدری بە ، ســـــانا
ئەبینـــــرین لەکورد ســـــتانا
بەلام : ئەوەی جیـــــگەی خەمـــــە
کورد ؟ خوناسینی زورکـــــەمە •

★ ★ ★

چـــــاو نەترسـی ، و ئازایەتی ،
رەووشـــــتی بەرز مەردایەتی ،
جووتن لەگـــــەل کـــــوردایەتی ،

---

(٥) پیتی ئاژەل = ئاژەل مەروبزنو مەبەس لە منتوجاتی حیوانیە •

بیتهـــــــوڤن

کمال غفوری

بیتهوڤن هونەر مەندیکی المانی بەرزە لە سالی ١٧٧٠ ز لە شاری بون لەدایك بوە • ژیانی خوی بە دوو شتەوە خەریك کردوە •

یەکەمیان هونەر وە دو هەمیان پاراستنی مروڤایەتیو سەرکەوتنی • ئەم هونەر مەندە نەبەزە ٥٧ ســــالی کرد ، لە ژیانیکی نزمدا ژیا • وە لە سالی ١٨٢٧ لە ٢٦ مانگی نەوروز کوچی دوایی کرد ، لەئاسمانی هونەر ئەستیرەیەکی گەشـــی بریقەدار کشاو ون بو ، بەلی خوی‌مرد بەلام بیرو باوەرو هونەرەکەی هەر ماوە ئادمیزاد سودی لی وەر ئەگری • لەم چەرخەدا گشت هونەر مەندەکان تا رادەییك لەسەر پەیرەوی ئەم پیاوە مەزنە ئەرون •

بیتهوڤن لە کونجە خانویك دا ئەژیا کە هەرگیز لە شـــوینی ئادەمیزادی نە ئەکرد • روژیك یەکی لەهاوریکانی ئەچی بولای سەیری جیگاکەی کردو پیی ووت بیتهوڤن ئەم خانوە چیە تیای هەر لە پەچەی حەیوان ئەچی ، هاوریکەی تری ووتی نەخیر ئەمە نەخانووە وەنە شوینی حیوانە •

بیتهوڤن زیرەکو دلتەو بوو زور حەزی لەگالتە ئەکرد ،روژی ئەچی بو مالی هاووریەکی لەدیوەخانا دائەنیشیت ئاوینەیەکی لە تەنشتەوە ئەبی لەو کاتەدا بیتهوڤن ویستی تف فری بدات ، تفەکەی بە ئاوینەکە دا کرد هاوریکەی ووتی برام ئەمە بوچ‌ئەم کارە ناشیرینەت‌کرد ؟ بیتهوڤن ووتی بەخوا من ـ نەینوکم (١) ـ نەدیوە هەر وام زانی پەنجەرەیە • بیتهوڤن لە منالیا لاویکی جوان بوو زور حەزی لە رابواردنی گەرووکچـــان ئەکرد بەلام پاش ئەوەی کـــە توشی نەخوشی ـ خروکە ـ هـــات دەموچاوی تیك چو وەناشـــیرین بوو ئەم نەخوشیە کـــاری‌کردە سەرچاوەکانی وە بی هیزی کردن وە گویچکەکانی گران بوون ، لەبەر ئەم بەسەر هاتانە هەستی بەناتەواوی خوی ئەکرد وە وازی لـــــــە کیژوکالان هینا وە زور جار ویستی خوی بکوژی بەلام هاوریکانی ریبان نەئەدا ، هەلسان پیانویەکیـــــان بوکری بوئەوەی دلی‌خوی پی‌دابمرکینی • پاش‌کرینی پیانوکە هەردەم لەگەل هاوریکانی باســـی پیانووئاوازی‌خوشو هونەری ئەکرد ، وەئاموژگاری هاوریکانی ئەکرد لەدەربارەی چونیەتی لیـــــدانی پیانووە ـ وەئەی‌ووت لەکاتی پیـــــانو لیدانا ئەبی لە پیـــانویەکە خوتان دوورخـــەنەوە کەدەنگی پیانووکە بزرنگیتـــەوە وپیشی نەگـــیریت بلیمەتی بیتهوڤن پاش ماوەیەك دەنگی دایەوە لە لیدانی پیانوو رازانەوەی ئاوازەکـــانا گەیشتەرەزەی ئاواز بیژە بەرزەکان بگرە زیاتریش • کە پیانوی لی‌ئەدا هیچ‌کەس رەخنەی لی‌نەئەگرت بەلام سەیر ئەوەبو خوی رەخنـــەی

(١) نەینوك مانای ئاوینەیە •

لەخوی ئەگرت • لەهونەرمەندیدا تا رادە یەك خوی زور ماندوئەکرد تەنانەت بە ریگاوە کاغەزوو خامەی دەرئەهیناو ئاوازیزیك ئەخست بەلام نابی لەبیرمان بچی کەدانیشتوانی شارەکەی بەشی زوری گالتەیان پیئەکرد بەلام بیتهوڤن گوی نەئەدانی ! بەم چەشنە بی کولدان هەولیدا تاتوانی چەندئاوازیك ریك‌بخات کەلەبازاری ئاواز بیژەکانا بەشانازیەوە ناوبانگی‌بروات • لەسالی - ١٨٠٠ - بەهەستو بیری تیژی توانی کە - سیمفونیەی - یەکەم تەواو بکات کە بە بەرزترین ئاواز ئەژمیرری وەتائیستاش هونەر مەندانی ئەلمانیا شانازی پیوەئەکەن وە لە سالی (١٨٢٤)دا بە بیری دووروو بەرزی توانی سیمفونیەی نوهەم دەر بچوینی ئەم سیمفونیەی کەبازاری ئاوازبیژانی هەژاندوو روونی کردەوە وە گشت هونەر مەندەکان واقیان لیوورمابو ئاوازەکانی بیتهوڤن هەناسەی هەل ئەکیشاو ئەرویشت وای لەگوی گرەکان ئەکرد وەك ئاوازەکە هەناسە بکیشن‌و خەیالیان بروات وە ئاوازەکانی گەیشتبونە بەرزترین پلەی بەرزی ، پیاوی لەخەوی مەغناتیس رائەپەراند وەئەم‌ئاوازانە لەهاژەی‌ئاوو شەمالی بەهارو هاوینی ئەکرد وەك لەدلی پیاویکی نەبەزەوە دەربچی‌بوناو دارستانیك کە ئادەمیزاد گیانی لای خوی نەئەما •

بیتهوڤن سەرەرای هونەرمەندی ووتمان خوی بەپاراستنی مروڤایەتیو سەرکەوتنی مروڤ خەریك ئەکرد وئەی ووت ئادەمیزاد لەتوانایا هەیە بگا بەهەمو ئاواتیگی دورو نزیکی ئەگەر لەرییەکی راستەوە بوی بچی‌و لە خەبات کول‌نەدات • زور جار ئەی‌ووت ئاشتی‌و دیمکراسی‌و سەربەخوی ئەو پەر ی‌ئاواتمە •

ئەم پیاوە زور ریزی هەژارانی ئەگرت وە یاریدەی ئەدان سەرەرای هەژاری خوی زور جار ئاوازی هەژاری بو لی ئەدان وە هانی ئەدان بو یەکگرتن و زال بون بەسەر زوردارانا وە هیرشی ئەبردە سەر کاربەدەستانی نەمساو دەولەمەندە خوین مژەکانی ئەوەی ترس بی لەدلی ئەم هونەرمەندەدا نەبوو • خوی پیاویکی دلسوکو خوشەویست بو لای گەلەکەی وە هەستی نیشتمان پەروەری زور بەرز بوو لەم روەوە ئەی ووت « کەسیک بو نیشتمانی خوی خەبات نەکات ناپەسندو نالەبارە وەلەم نیشتمانە نیە » • هەستی نیشتمانیەتیو مروڤایەتی بەخوین دائەنا ئەی ووت :ـ « لە دلەوە دەر ئەچی ئەبی لەپیشەوە دەورویشتی دل بەخوین ئاووبدات ئەوجا بو پارچەکانی کەی لەش هەول بدات » • خوی دلی بە نیشتمان داناوە وەپارچەکانی کەی لەشی بە گەلانی تر داناوە •

هەلپەرکێی کوردی

تیشکی چرایەک

کامەران

کچی نەشمیلەی شوخ‌و شەنگ   بەرگیان پوشی ، هی رەنگاو رەنگ
ئارایشت لەسەر تەختی روو   لە تاو جوانی شەرمەزار بوو
گەردانەی زیر ئالا لە مل   پشتین گوشی کەمەری شل
شەرم ، ئەرژا لە ورشەی چاو   بریسکە ، لە ئەگریجەی خاو
ورشە ، لە کەوای سورمەچن   پرشنگ ، لە کولم‌و لە گەردن
بونی ریحانە ، لە پەرچەم   بونی گولەعەتریش لە دەم
دەس ، کە چەند جوان‌و خرپنە   نەخشانبویان بە خەنە
خەرمانەی دەوری کولمی سوور   لە تەمی تارادا وەک نوور
بووک گەیشتە ژووری تەلار   دەورەیان‌دا کچی نازدار
جوانترین شتی جوان ، دەگمەن   لە ژوریکا ئاوینەبەن
جوان ، ریکیان خستبو بو بووک   بووکی وردیلەی ئیسک سووک
پوپە شمینو ، پەردەو ، گولدان   فەرشی رەنگاورەنگی کاشان
نەخشیکیان کیشابو ،... ئیجگار   جوان بو وەکو باخی بەهار
دلی زاواش پیری تەرپوش   هەر چاک بو ، نە ئەبو بی‌هوش
زاوا پوشیبوی جلی جوان   سەری تاشی بو بە گویزان
لە پیوە تا مشکی‌و کلاو   هەمو تازەو ورد ریکخراو
چاکەتەکەی وەکو جاران   نەبو پینەی سەرملیوان

کچیکی هەبو ، جوان ، شیرین　　خوین گەرمو شوخو نازەنین
بەلام دایکی ئەبو ٠٠ دە سال　　جیی هیشتبو ژیانی مال
لەژیر سایەی ئەرخەوانا　　راکشابو لە سەیوانا
باوکی ،٠٠ ئەم بووکەی کە هینا　　چوارەمینی بو ، لە ژنا
شەو ، هاتو ، بیدەنگی بە سام　　کشایە ناو کووچەو شەقام
مانگ ئەینواریە پشت (پەردە)　　ـ رووی ـ ئەو نەشمیلە بی گەردەـ
ئەینواریە بووکی وەک گول　　ـ پیری ژین روشتوی بەرەو گل ـ
ئەینواریە بەفرو ئاگر　　ـ کچ پشکو بوو ، پیرەش بەفر ـ
هەر پارە بو ، هوی ئەم کەتنەش　　(سامان بووکی گرتە باوەش)

★ ★ ★

لەم بەرەوە ، ژوریکی تەنگ　　وەکو شەو خەمگینو بیدەنگ
کچەکەی حاجی (بەسزمان)　　سەرنجی ئەدا ، لە ئاسمان
دوای هەناسەیەک بیدەنگ بوون　　ئەسرین زایە ناو چاوی روون
چاوی لیل بو ٠٠، برژانگی ورد ،　　پەنایان بو یەکتر ئەبرد
دایمالی کراسی سوور ، کال　　نواریە کولی خررو ئال
دوو دلوپی لیل لە ئەسرین　　لەسەر گونای سوور ئەلەرزین
کە نواریە سەرسنگی رووت　　دلی خوشی بوی ئەبزووت
سەیری پووزی ئەکرد ، ئاسک　　شووشە بو ، مەچەکو باسک
کە کەمەری شلی گوشی　　پەنجەی نزیک پەنجەی گەیی
هاوارە ، خوای شعری بە جوش　　هەر ئەمجارە شعریکی خوش
بەخشە بە شەیداکەی خوت　　تا ماوم کورنوش ئەبەم پوت

سوتام ، سادەی فریام کەوە   ئەم شعرەم بررا زینەوە .
کچی بەسزمانی خەمگین   ئەیرشتە چنگیوە ئەسرین
وەکو هەڵی گری بو یاد   (بو روژیک کچ ئەبن ئازاد)
گلوپی کوژانەوەو ...، تیشک   دەرکەوت ، لە کولمی بە پریشک
دایگیرسان (چرایەکی کز)   نواریە سروشتی پایز
دوای هەناسەیەک بیدەنگی   دیسانەوە ، بالای شەنگی
وەک شورەبی کەوتە لەرزین   چەپکی ئەگریجەی ئاگرین
بەسەر سنگی نەرمیا رژا   بە کول دیسانەوە گریا
سنگ قژی ئەگرتە باوەش   وەک بگری بو دلی بیبەش
بو ژنیک لەگەل باوەژن   کە هەر خەمەو سزا چەشتن
خوازبینی ئەوەندە کرا   تا هیچ کەس هیوای پیی نەما
باوکی زاوایەکی ئەویست   زیری بو بهینی بە مست
حاجیەک بی ،وەک خوی دەس بر   هەر پارەبوو ، لەلای ئەوکور
تا ئاوا دلی کچەی کوشت   شەوو روژ فرمیسکی ئەرشت
میرزا خوشی ژن لەسەر ژن   ئەیهیناو توشی ئەکردن
حاجیی بە (درو) لە خوا ترس   کچەکەی لە ژین کرد وەرس

* * *

کچی جوانی نەشمیلەو شەنگ   لەپر هاتە گویی ترپەو دەنگ
کە نواریە بەر پەنجەرە   سەیری کرد کورە نوکەرە
بیری خەفەتو ژیرکەوتن   خولیای (چەشنیک) تولە سەندن

وروژمیکیان برده سـەر گیان   یەکسەر لای تاریک بو ، ژیان
بانگی کرد ، وەرە ، وەرە لام   من لەگەل تومە ئەی نەفـام
حەپەسا ، نوکەری هەژار   بو بانگی کرد کچی نازدار !!
چوە لای دیی کچی کەژال   نیوەی سنگی ، سەرشانی ، بال
رووتن ، کافووریکن سـپی   تیکەل بەرەنـگی پەمـەیی
کور هەردو چـاوی دانەوان   ووتی فەرمو خانم (فرمان)
دوای ری پاك کردنەوە ورد   خانم دەسی بو دەسـی برد
نایە سەر سـنگی ناسـکی   کورەی هـەژار داچـلەکی
دەسی دوور خستەوە لە سنگ   بەلام کچەکە وەك پلنـگ
پەلاماری داو توند گوشـی   وەکو شیت گرتی‌یە باوەشـی
ئەو شەوە تا مەلا بانـگدان   مایەوە لەگـەل کچی جوان
کە بەیانی هەستان لەخـەو   کچە بەکول گریا بو (شەو)
هاتە بەر چاوی کە چون ژین   یەکسەر لی‌ی بو بە گریەو شین
چون تەختی سەربەرزیی ژیان   کەوتە ناو **گیژاوی نەمـان**
قیژانی : چی ئەکەی لەلام ؟!   ئەی سپلەی نمەك بە حەرام ؟
پەلامـاری دایە چـەقو   نەراندی داوین پیس مـەرو
بەلام کورەکـە بوی دەرچو   کچەش خوینی زیاتر هەلچو
لەسەر پیلکانەکە چـەقوی   دا ، لە سنگی ناسکی خوی
مرد کچیـکی وەکو پەری   ئاوات و خـەمی هـەلوەری
باوکی لە پەردە هـاتە دەر   وتی چی بکەین لەگەل قەدەر

چی بکەین روژی بروایەوە ..

مەرەزە

سلیمانی : بیستون عثمان
وەرگیراوە

یاماتو ، پیریکی چاک ، خاوەن بیرو باوەریکی راست بو ، لەگەل ئەوەشا سامانیکی باشی پیکەوەنابو ، خانوەکەی لە شوینیکی بەرز لەسەر ئەوگردە جوانەی بەسەر دەریای بیسنورا ئەیروانی ، خانوەکانیتر ، کەوتبونە خواروی گردەکەوە ، مەرەزەی چەلتوکی ـیاماتوـ هەر چوار لای گرتبو ، کاتی دروینە بو ، چەلتوک خەرمانە کرابو ، ئەو ئیوارەیە هەرچی لەو دییەوا بو ، دلخوش لە بەزمو زەماوندا بون ، کردبویان بە چراخان ، پارچەی رەنگاو رەنگ هەلدرابو ، سەماو هەلپـــەرکی روژ بەرەو کەل لە ئاوا بونا بو ، یاماتو ، لەگەل کورەزاکـــەیا لە دەرەوەی خانوەکەی دانیشتبو چاویان بریبوە لادییەکان کە چون رائەبویرن لەگەل فینکی شنەی بای دەریا بەسەریانا ئەهات .

لە پریکا گردەکە لەریەوە ، خانوەکانیش جولەیان تیکەوت ، دوای کەمیک دامرکایەوە ، ـیاماتوـ وایزانی ئەمەش یەکیکە لەو بومەلەرزانەی کە لە وولاتی چاپان زور روو ئەدا ، بە پەشوکاوی هەلسا روی کردە خلقەکە ، دوایی روی کردە دەریای تاریکو ، لیـــــل ، ئاوی دەریا ئەکشایەوە دواوە هەتا هەندی لە زەوی قەراغ دەریا دەرکـــەوت ، دیمەنیکی سەیر بو ، بەلایانەوە ، گەوەرەو بچوک ، نزیک بونەوە لە

دەریا هاتن بو بینین ، ــ یاماتو ــ کە ئەمەی دی کەمیك مات بو ، هەر لە جیی خویەوە بانگی کردە ــ تاوا ــ کورەزاکەی :ــ خیرا ، بە گورجی شاپلیتەیەکی داگیرساوم فریاخە ــ تاوا ــ کتوپر شاپلیتەیەکی داگیرساوی بو هینا ، دایە دەست باپیری ، ــ یاماتو ــ روی کردە خەرمانی چەلتوك ، کە گەیشتە یەکەم ریزی کومەلی خەرمان ئاگری تیبەردا ،لەبەر وشکی ئاگرەکە زوو هەمو خەرمانەکەی داگیر کرد ، لەگەل شنەی بای دەریا ئەهات کلپەو بلیسەی ئەچو بو ئاسمان ، زەنگێ لیدەر لە کەنشتەوە کــە ئەمەی دی ، کەوتە لیدانی زەنگە گەورەکە پەیتا پەیتا بو ئاگاداری کە فریاکەون ، خەلقەکە ، کە لە نزیك دەریاوە بون ، گوییان لەمە بو چاویان کەوت بە کلپەی ئاگر ، دەس‌بەجی روویان‌کردە گردەکە ، بو رزگارکردنی خەرمانەکەی ــ یاماتو ــ ، یەکەم کەس گەیشــــتە لای ئاگرەکە ــ یاماتو ــ ریی نەدا بیکوژینیتەوە پیی ووت :ــ واز بینە رولەم ، با هەمو کوبنەوە .. ، دوای ئەوەی هەمو کوبونەوە تەماشایان کرد وا ــ یاماتو ــ راوەستاوە سەیری ئاگرەکە ئەکــــا روژ اوابوبو ، تاریکی هات بە سەرا لە ــ تاوا ــ چونە پیشەوە لییان پرسی چی قەوماوە باپیرت ری نادا ئاگرەکە بکوژینینەوە ؟ کورە هەناسەیەکی قولی هەلکیشاو ووتی : برواتان بی نازانم هوی چییە !

ــ یاماتو ــ ووتی ئایا هەموتان هاتون کەس نەماوە لەقەراغ دەریا ، تەماشای ئەم لاولای خویانیان کرد ، ووتیان کەس نەماوە ، گشــــتمان هاتوین .. ــ یاماتو ــ روی کردە دەریاو پەنجەی بو دریژ کرد ووتی :

تەماشاکەن ئەوسا بلێن ــ یاماتو ــ شێت بوە • لەناو تاریکی دەریا لەدورەوە چاوتان لەو تارماییەیە رەشەیە کە نزیک ئەبێتەوە ؟• ئەوە شەپولی دەریایە ئەگەرێتەوە ، بە هەمو هێزیکیەوە ، بەناڵەو گرمەی بەتینی ئەو ناوچەی هێنابوە لەرزین ، بەجاری قیژانیان هەی هاوار ، هێرشی دەریا هــــــات بکەونە خوتان ••• بەلام دوای چی ؟ کاتی کە شەپول نیشتەوە، ئەوسا بویان دەرکەوت چی ویران کردوە ! خانویەک نەمابو لەجێی خوی ، کەوتنە بیرو راویژ کردن •• ئەبێ پاش ئەم کارەساتە کوتوپرریە بو کوی بچن ؟

ــ یاماتو ــ لەجێی خویەوە بە هێمنیو نەرمی ووتی :ــ رولەکانم ، هەر لەبەر ئیوە بو ئاگرم نا بە خەرمانەکەمەوە ، بو ئەوەی ئاگادارتان بکەم بگەرێنە دواوە ، دورکەونەوە لە دەریا ، ئیستاش هەرچونی بی خوتان رزگارتان بوە ، خانوەکەی منو کەنشتەکە بەساغی ماونەتەوە لەبەر بلندی جیگایان ، جێی ئیوەی تیا ئەبیت هەتا چاریک ئەدوزنەوە • لەم کاتەدا هوشیان هاتەوە بەر ، بویان دەرکەوت ــ یاماتو ــ لەبەر چیی ئەمەی بوکردن ئیتر هەمو بە جاریک کرنوشیان بو برد بەچوکا هاتن بەرامبەر گەورەیی یاماتو •

پاشماوەی چون زمانەکەمان بنوسین ؟

هەردوو چیرەکە[1] بو ئیمە بیگانەن ، بەلام ئەوەندە هەیە کە ئیمە ١٣٧٠ سالە لەگەل شیوەی عەرەبی‌دا تەقەلا ئەدەین ، وە رنجی تیا ئەکیشین !.. جگە لەوەش کە خومان ئەزانین بە ئاسانی لە بەروکمان نابیتەوە ، تەنها خومان ئەخەلەتینین بەوەی کە خەلک ئەمان‌خلافینی ..! نازانم بوچ ئەو پینج‌و دوو روژەی کە ئیستا بەهوی گەردشی روزگارەوەو بەهوی دەم‌ودوو خراپی ژورو خوارەوە ، خەریکە دیت بە پیرمانەوە ، بو شتیکی‌تر سوودی لی‌وەرناگرین ، وە بوچ یادی گورگان خواردوی ٤٠ سـال لەمەوپیش ناکەین ، وە هەر بە وتووات جیهان بەسەر ئەبەین ؟

٢ ـ چەند پیت نیشانەی ئەوی ؟ وە نیشانەکان چون بن ؟ وە لە کوی بن ؟

أ ـ لە پیش هەمو شتیکا هەمو لایەک ئەزانن کە زمانی کوردی ، لە سارایای کوردستانا پیویستی بە ـ ٣٣ ـ پیتی بی‌دەنگە کە هەمویان لەسەر شیوەی خویندنی تازە بەجوریکی نیوە زەنەیی ـ ســـاکن ـ ئەخوینرینـــەوە ، ـ ء ، ب ، پ ، ت ، ث ، ج ، چ ، ح ، خ د ، ذ ، ر ، ز ، ژ ، س ، ش ، ص ، ض ، ط ظ ، ع ، غ ، ف ، ق ، ک ، گ ، ل ، م ن ، ه ، و ، ی ـ . لەمانە ـ ث ، ذ ، ص ، ض ، ط ، ظ ـ تەرخان ئەکەین وە لەسەری ئەنوسین .

---

(١) ووشەی ـ چیر ـ لەباتی ـ خەط ـ ، یا لە چیرەی نوکی خامەوە هاتوە . ج

ب ـ هەروا هەمو لایەکێ ئەزانن کە نوسینی کوردی بو ئەوەی کە بە هەلە نە خوینریتەوە پیویستی بەم هەشت پیتە دنگدارە هەیە : « ە = سەر ، و = بور ، ی = ژیر ، ~ = راکشاوی ، وو = واوی وشراو ، ی‌ی = داکشاوی ، ۆ = واوی بلاو ، ێ = ییی بلاو » •

بەلام نابی لە یادمان بچیت کە ـ وو ـ لە هەندی شیوەدا وەرئەگەری بە ـ ڤ ـ ، هەروا ـ ۆ ـ لە هەندی شیوەدا ئەبی بە ـ وٙ ـ وەکو ـ گۆر = کوٙر ـ « گۆیر » ، کە بە سوکێو ئاسانی بومان دەرئەکەوی کە ئەو دوو دەنگەی دوایی‌یە لە هەمو قورنەیەکی کوردستانا نیە ، شیوەی هەندی لایە ، ئەتوانری بی‌نیشانەو بی درەوشم بەکاربهینرین وە هەر بە زرنگی بزانرین ، ئەتوانری ـ ی ـ یا ـ ێ ـ بخریتە دوایان وەکێ سەراپا ووشەی‌تر بدرینە قەلەم ـ توی ، توێ ، زوی ، زوێر ـ •

پ ـ لە کوردیدا ، یەکێ ووشە دەس ناکەوی کە سەرەتاکەی بە ـ ر ـ نەرم دەس پی‌بکا ، هەموی بە ـر ـ زبر ، یا ـ گیراو ـ دەس پی ئەکا ، کەوابی ئەمە خ وی دوستوریکە ، وە هیچی‌تری ناوی واتا لە سەرەتاوە درەوشمی جیاوازی ناوی • بەلام کە لە ناوەندەوە بی ، یا لە دواوە ئەو حەلە پیویستی بە نیشانە یا درەوشمیکە جیاوازی‌یەکەی دەرخا ، بو ئاسان کردنی بو قوتابی تازە ، بو بیگانەیەکێ بیەوی فیر بی ، ئەمانە ئەگەر لی‌یان گەرین‌بو ئەوەی پشت ببەستن بە زرنگی ماموستاکەیان کە فیریان ئەکا ، بەراستی گوناهو ستەمیکی گەورەیە •

جا ئەم درەوشمە ئەبی چی‌بی ؟ ئەبی دووپات کردنەوەی ـ رر ـ بی • چونکە دانانی نیشانی لە ژیری یا لەسەری ، لە نووسین‌دا توزیکێ دەس هەلگرتنی تیدایە ، جگە لەوەش ، کە هەر نیشانە بی ئەی بوچ

گیراوی نەبی ـ ّ = شەددە ـ کە هەزار ساڵە لە گەڵی ڕاهاتوین ، وە لە چاپخانەکانیشدا هەیە ، وە منداڵەکان هەر لە قوتابخانەی عەرەبیدا فیری ئەبن •

ت ـ لە هەندی شیوەی کوردیدا لامی قەڵەو ـ ڵ ـ ئەبی بە ـ ر ـ ، کەوابی ئەمیش سەراپای کوردستان پیویستی نیە لەگەڵ ئەوەشدا خوینەر بە زرنگی ئەیزانی ، بەلام بو قوتابی تازە بو بیگانە پیویستە کە بە ئاسانی فیربی •• ئەبی ئەوەش بزانری کە لامی قەڵەو ـ ڵ ـ لە کوردیدا بەرامبەر بە ـ ض ـ عەرەبی دانەنراوە عەرەب خویانیش ئەم لامەیان هەیە بەلام لی‌ی گەڕراون ، سرنجی ـ شەعشاعی ـ بدەن جار جار ئەڵی :ـ ـ صەڵەوات ـ •

ث ـ (د ، گ) لە سلیمانی‌و دەوروپشتی ئەم دوو پیتە ئەشیوینن هەندی لە نوسەران ناوی داڵی کلور و گافی کلوریان لی ناون •• بەلام ئایا پیویستە نیشانەیان بو دابنری ؟ من لام وایە ئەبی نیشانەیان بو دانەنری بەلام هیچ خراپی نابینم ئەگەر لە دوستوری نوسیین‌دا دیاریان بو بکری چونکە ئەمە وەکو ئەو دەسکاریانە وایە کە بەسەر هەندی وشەی‌تردا دیت وە لە عەرەبی‌دا ناوی تایەبەتیان هەیە وەکو : (تبدیل = گوڕرین) ، ـ تسهیل = نەرم کردن ـ ، (اعلال = دەرداوی = کلور) کردن •• ـــــاد •••

ج ـ کەوابی ئەو پیتانەی نیشانەیان ئەوی ـ ڵ ، ۆ ، ێ ـ ە •

چ ـ ئەو پیتانەی دووپات ئەنوسرین ـ رر ، وو ، ی‌ی ـ ە •

ح ـ ئەبی بزانری کە مەبەست لە نیشانە یا درەوشم تەنها ئاگادار کردنەوەی خوینەرە کە ئەم پیتە دەنگیکی جیاوازی هەیە •

٣ ـ ووشەی بیگانە ، بەتایبەتی ووشەی عەرەبی کە ـ ث ، ذ ، ص ، ض ، ط ، ظ ـ یان تیایە چون بنوسرین ؟

من لام وایە ، ئیمە هەرگیز مافی ئەوەمان نییە کە دەسکاری پیتی خەلک بکەین و بیگورین ، لە کاتیکا کە ئاتاجیو پیویستیمان پیی هەیە ، ئا ئەوەتا لە لاتینیدا ـ ذ ، ث ـ ، ئا ئیستا (Th) بەکار ئەهینن بو ئەوەی مەبەستی و وشەکە بەجیبهینی ، هەروا لەباتی ـض ، ظـ (dh) بەکار ئەهینن ، جگە لەوەش ووشەی بیگانە ئەبەنەوە سەر بنەرەتەکەی وەکو ئەنوسن (Abd AL-RRahim) واتا ئەنوس ـ ئابد الراحیم ـ ، لەگەل ئەوەشدا هیشتا ـ ع ، ح ـ کەیان قووت داوە هەروا لەباتی سەر ـ أ ـ یان بەکارهیناوە •• بویە لەپیشا ووتم هیشتا لە لاتینییەکانا نانەواوی زورە و پرر نەکراوەتەوە •

جا ئەگەر ئیمە ـ ث ، ص ـ بگورین بە ـ س ـ ، ـ ذ ، ض ، ظ ـ بگورین بە ـ ز ـ ، ـ ط ـ بگورین بە ـ ت ـ تەگەرەیەکی زور لە میژو ئەدەین ، هەروا لە فەرهەنگ ، هەروا لە ئەدەب • ئەلیم لەمیژو چونکە ئیمە زور ناوانی میژوییمان گورراوە ئیستا داخی بو ئەخوین وەکو ـ زەنجانی = زەنگانی ـ وە ـ جهشیاری = گوش یاری ـ وە ـ جوزقان = گورەکان ـ تاد •• کە ئەم تەرزە هەلەیە ـ ئیبن بەطوطە ـ وە ـ یاقوت ـ ی ناچار کردوە بلین ـ قل ـ لەبنەرەتا ـ گول ـ ە بە ـ کافی فارسی ـ ••

ئەلیم لە فەرهەنگ چونکە عەرەبەکان ناچار بون فەرهەنگ دروست بکەن بو ئەو ووشەیانە کە بیەنەوە سەر بیگانە وەکو ئەنوسن ـ صدرم = لە چەرم ـ وەرگیراوە بە (جیمی فارسی) •• ئەمانە ئەگەر لە کاتی خویا بە ـچـ بیان نوسیایە پیویستی ئەم ئەرکە نەئەبون کە بلین : ـ لە بنەرەتا چەرمە ، بەجیمی فارسی ـ ؟! بەوینە ئەگەر بنوسین ـئەوەبوسادقم کرد !ـ پیاو ئەبی بە رزنگی خویا ، بەپاش و پیشی ووشەکەدا بزانی کە ئەم ووشەیە لە بنەرەتا ـ صادق ـ ی عەرەبی‌یە یا لە دوو ووشەی (سا ـ دق) ەوە هاتوە ، یا کە ناوی کابرایەکی عەرەب ئەنوسین ـ زایەر ـ ئایا ئەم ووشەیە لە بنەرەتا ـ ظاهر ـ ە ، یا ـ زاهر ـ ە ، یا ـ زایر ـ ؟ کە هەر یەکەیان لەوی‌تر جوی‌یە وە هەرسیکیان عەرەبی‌ن •

بەلی ! ئیمە یەک شت ئەتوانین لەگەل ووشەی بیگانە بکەین ئەبی مل کەچی بکەین بو ئەوەی راست بخوینریتەوە نەوەک بە هەلە بو وینە : ووشەی ـ ولد ـ ناویکی عەرەبی‌یە ، ئەم ووشەیە هەلئەگری بخوینریتەوە : ـ وەلەد ، وولد ، ویلد ، وەلیدە ، تاد •• ـ

ئا ئەمەیە هوی ئەوەی کە من ئەنوسم ـ ئەبو الفەضل ـ وەکاک ـم • م ـ بە هەلەی دائەنی ، کە هەلەکەی خوی بە راست ئەزانی •• !

٤ ـ ئەو ووشە کوردی‌یانەی لەچەند ووشەیەکی لیک‌دراو پیکهاتون چون بنوسرین ؟

من لاموایە ، ئەگەر ووشەی دووەم ، ووشەی پیشو تەواو بکات ، وەکو بلی‌ی ـ پیم ووت ـ ئەبی ـمـ لەگەل ـپیـ جیانەکریتەوە ، بەلام ئەگەر تەواوکەر نەبو یا پالشت وە لا دان بو ، وەکو بلی‌ی ـپی‌یم ووتـ

هەرگیز نابی پیکەوە بنوسرین ، فارسەکان تا ئیستا ئەنوسن ـ کلبعلیخان ـ ، ـ نجفقلیخان ـ ، لای من ئەم تەرزە شیوەیە وەکو هی فەقیکان وایە کە بو گالتە جاری نوسیبویان ـ سەرلك فلا سی ـ بە کابرایەکیان ووت : بیخوینەرەوە ، ووتی : ـ سەن قەرە بەگی قەلا تسی ـ • جا ئەمە نمونەی خەرواریکە •

٥ ـ لیرەدا حەز ئەکەم جاریکیتریش لە ووشەی دەستکرد بدویم : ووشەی ـ ویژە ـ چەند سالیکە دروست کراوە ، ـ هەتاو ـ بەکاری ئەهینی ، کەس لیی نەدواوە لام وایە ـ ماموستا شیخ محەمەدی خال ـ وای زانیوە لە ووشەی ـ ببیژە = بلی ـ وە هاتوە کە لە بادینان بەکاردیت ، یا لە ووشەی ـ بویژە = بلێی ـ داودەکانەوە هاتوە کە ئەم ووشەیە ، ووشەیەکی ناکامە بەلام لەگەل ئەوەشدا کە ووشەی ـ ویژە ـ لـــە ـ بیژان ـ ەوە هاتوە ، جگەلەوەش کوردەواری کردویانە بە ناو ئەو پارچە پەتەی کە لە پیسی خاو ئەهونریتەوە وە نیلەی ملی گا و مژانەکە ئەبەستی بە یەکەوە ، لیرەوە لە گەل ووشەی ـ عەقل ـ و ـ عیقال ـ ی عەرەب زور نزیك ئەبنەوە •• بەلام بوچ لە ووشــــەی ـ ئەدەب ـ لای داوە ئایا وای زانیوە عەرەبی یە ؟ من لام وایە عەرەبی نیە •• ماموستا ـ **ئەحمەد حەسەن زەیات** ـ ٢٠ سال لەمەوبەر ، لە عیراق ووتاریکی دوورودریژی دەربارەی ـ ئەدەب ـ نوسیوە ئەلی : ـ هەرچەندە ووشەی ئەدەب کەس نازانی هی چ نەتەوەیەکە بەلام چونکە پەیغەمبـــــەر ـ د • خ ـ بەر لە ١٣٦٠ سال ووتویە (ئەدەبەنی رەبی فەحسەنە تەئدیبی = أدبنی ربی فأحسن تأديبي) ئیمە مافی ئەوەمان هەیە بەکاری بهینین ،

لەگەل ئەوەشا کە ئەو مەبەستی ڕەووشتو خوو بوە » • ئەمە گەواهی عەرەبی کە •

با ، بی‌ینە سەر ـ ماموستا وەهبی بەگ ـ خوی بەرامبەر بە ووشەی ـ اشتقاق ـ لی‌بونەوەی بەکارهیناوە لەگەل ئەوەشدا کە ـلی‌بونەوەـ بەرامبەر بە ـانتهاءـ ی عەرەبی‌یە •• ئایا ماموستا وای‌زانیوە کە ووشەی اشتقاق ـفیعلی مطاوعەـ ؟ نەء ، بەلکو ووشەی ـاشتقاقـ فیعلی متعدیە لە ـشەقـ ەوە هاتوە کە دووکەرت‌کردنە ، ئەگەر لی‌کردنەوەی بەکاربهینایە گەلیک باشتر بو ، هەرچەندە مەبەسیکی پڕاوپڕی ناداتە دەسەوە •

هەروا لیرەدا ئەتوانم بلیم : (ووشەی ـ تقدم = تەقەددوم) لە ـ قدِمَ = قەدیمە ـ ەوە هاتوە ، کە بو هاتن بەکاردیت ، کەوا بی ـ تەقەددوم = هاتن ـ ە • کورد ـپیشکەوتنـ بو ڕویین بەکار دینیت نەوەك بو هاتن ، ئا ئەمەش دەردیکی ترە لەو دەردانەی کە لە زانینی زمانی بیگانەوە ـ باشتر لە زمانی خومان ـ توشمان دیت •• وەکو لـــە ـژینـدا نوسیبوم •

سوپاس

لەبەغداد لە شەقامی غازی نزیك بەمزگەوتی فضل خاوەنی ستودیوی صباح کاك جەمال بە دیاری چەن نیـــگاریکی زور جوانی نارد بویانە سەرەرای ئەمە لەئاهەنگی ئاوازی کوردانا لەقاعەی ملك فیصل زور نیگاری جوانی گرتووە ، سوپاسی ئەم لاوە هونەرمەندە ئەکەین بەراســـتی لەفەنی‌وینەگری‌دا زور پیشکەوتووە •

بو پیکه‌نین

ـ سوالکه‌ر :ـ شتیکم بده‌زی له‌ری‌ی خوادا •

ـ ریبوار :ـ به‌خوا هیچ شکك نابه‌م •

ـ سوالکه‌ر :ـ ده‌بینه بت‌گه‌ریم •

ـ ماموستا :ـ به‌ختیار ، پیستی گا ، به‌که‌لکی چی‌دیت ؟

ـ قوتابی :ـ بی بیرکردنه‌وه ، ئه‌فه‌ندی بو ئه‌وه‌ی گاکه‌ی تیابیت •

منال :ـ دایه وادیاره زور ماندویت •

دایك :ـ ئا ، کورم بروات ببی ناتوانم ده‌ست بجولینمه‌وه •

منال :ـ ده‌سا به‌خوا چینی گه‌وره‌که له ده‌ستم که‌وت‌و شکا •

هه‌رزه‌کار :ـ دوکتور چاریکم بکه هه‌مو ده‌موچاوم بوه به عازه‌به •

دوکتور :ـ کورم بچو ژن‌بهینه چاك ئه‌بیته‌وه •

هه‌رزه‌کار :ـ باشه ، ره‌چه‌ته‌یه‌کم بده‌ری بو لای باوکم •

زیره‌کی قوتابی

ماموستا :ـ پینج پانتول‌و پینج چاکه‌ت‌و چوار جوت قونده ئه‌کاته چـــــه‌ند ؟

قوتابی :ـ ئه‌فه‌ندی ئه‌کاته پینج به‌لام یه‌کیکیان پی‌خاوسه •

خاوه‌ن‌قه‌رز :ـ ئه‌مه به‌من ناکریت هه‌مو روژی سه‌عاته ریگایه‌ك بیم‌و بچم ئه‌مه چیه دیناریکم له‌سه‌ر تویه •

قه‌رزار :ـ براگیان زویر مه‌به مانگی ئاینده ئه‌بین به دراوسیتان •

باوەڕ پێ کراوی هیوا

لە :-

بەغـــــداد : ١ ـ ماموستا بەشیر موشیر ـ حیدرخانە ٠

ســولەیمانی : ١ ـ رؤف معروف ـ خاوەنی کتیبخانەی گەلاویژ ٠

٢ ـ محمد عارف معروف ـ خاوەنی کتیبخانەی زیوەر

کــرکـــوك :ـ عمر بێ کەس ـ شەقامی سیروان

شـــــقلاوە :ـ مەخزەن سفین طە ئەحمد خوشناو

هەولــــــیر :ـ خاوەنی کتیبخانەی سەربەستی رؤف معروف

کــــــۆیە :ـ خاوەنی کتیبخانەی حاجی قادری کویی محمد شوان

رانیـــــــە :ـ توفیق مەلا سەدیق

هلبجـــــة :ـ سید حسین ئەمین

زاخـــــو :ـ محمود حاجی احمد مکتب التحریر

قـــەلادزە : نورالدین ملا صابر

رەوانـــــدز : علی عبدالله : کتیبخانەی رەواندز

خـــانقـین : حیب برزوو : کتیبخانەی سیروان

کتێبخانەی ـ زیوەر
لیانی
محمد عارف معروف

هیوا

گۆڤارێکی ئەدەبی و زانستی یە
مانگی جارێک دەرئەچێ

HÎWA

Govarêkî Edebî u Zanistîye
Mangî Carêk Dereçê

Bexdad - Gapxaney Temedun
M. Salih El-E'zemî

بەغداد : چاپخانەی تمدن
محمد صالح الاعظمی